

אפשר

כוכב נולד בפנימייה

פישה קירקילון – הדרך להצלחה פני כהן, מנכ"ל חוות הנוער הציוני

במסגרת מרכז המוזיקה פועלות תזמורת, מקהלה של המחלקה לפיתוח קול ולהקת זמר הנקראת "סלע", להקה ברוח צעירה וחיה. מישה השתלב בפעילות מרכז המוזיקה במסגרת שיעורי פיתוח קול וגיטרה. את רוב זמנו במרכז בילה בנגינה בפסנתר, בתופים, באקורדיון ובגיטרה.

אהבתו של מישה לרוק התחילה באוקראינה. בכיתה י' רכשנו עבורו גיטרה חשמלית (מחצית הסכום במימון מלגה ומחציתו השנייה שילם מישה בשעות עבודה). תוך זמן קצר, עם אנטון אלכסייב ועם חניכים נוספים, הקים מישה להקת רוק. העמדנו לרשותם מקום לחזרות ורכשנו עבורם ציוד. מישה שר במקהלה של המחלקה לפיתוח קול, השתלב בלהקת הזמר והפך אט-אט לדומיננטי בחיי התרבות של הכפר.

בסוף כיתה י' יצא מישה עם ארבעה חניכים נוספים ל"קרוון עלייה" בפריז. במשך שבועיים הופיעו החניכים ערב-ערב בפריז ובסביבתה, במרכזים קהילתיים ובבתי כנסת. הופעתם לוותה בהרצאה בנושא "ישראל ועלייה".

במהלך לימודיו בכיתה י"א המשיך מישה להתבלט ואף השתלב במחזמר בשם "איש חסיד היה", ובו שירים יהודיים ויידישאים ממזרח אירופה המעלים ניחוחות של העירה היהודית מפולין ומאוקראינה.

מיכאל קירקילון, שזכה במקום השני בתחרות "כוכב נולד" ששודרה בערוץ 2, משך תשומת לב לא רק לכישרונו וליכולותיו, אלא גם למערך הטיפוח למצוינות המתקיים בחוות הנוער הציוני.

מיכאל, הקרוי בפניו מישה, הגיע לחוות הנוער הציוני במסגרת פרויקט נעל"ה. מישה החל את לימודיו בחווה בכיתה י'. הוא נולד באוקראינה ובא מרקע משפחתי מורכב, כפי שפורסם בעיתונות, אך רכש שם השכלה מוזיקלית רחבה.

לאחר תהליך התאקלמות בארץ, החל מישה להשתלב בפעילות מרכז המוזיקה שלנו. מרכז המוזיקה בחוות הנוער הציוני, בניהולו של צבי לדר, עוסק בחינוך באמצעות המוזיקה ופועל בארבעה תחומים:

1. הכשרת כל חניכי השכבה הצעירה בנגינה במנדולינה, בחלילית או באורגנית.
2. פעילות קבוצתית של האזנה מודרכת למוזיקה והרצאות בתחום המוזיקה.
3. "נכסי צאן ברזל" – לימוד שירים עבריים לקבוצות בפנימייה.
4. לימוד מוזיקה באופן פרטני בכל כלי הנגינה ולימוד פיתוח קול לחניכים בעלי הכשרה מוקדמת ולחניכים מתחילים.

ניסן תשס"ו – אפריל 2006
נושא הגיליון:

אפנויות בפנימייה ובקהילה

ד"ר חזי יוסף, עורך

תוכן עניינים

1 כוכב נולד בפנימייה

2 יחידה מיוחדת לאמנויות

3 דבר העורך

4 "ילדים" המציעה לילד החונט

אמנויות גם בגוגלי סיכון ומצוקה

במקום מילים

האלבום שלי

הווידאו - ראי הנפש

ריקוד ומחול באוכלוסיות מאותגרות

ספרות מומלצת בנושא טיפוח באמנויות

חדש על המדף - ספר הפרויקטים

פנימיות היוזם של המינהל לחינוך התיישבותי, פנימיית ועליית הנוער

השואה דרך המוזיקה הימנית

עמותת "אפשר" חוגגת 20 שנה

טור אחרון

דבר העורך

העשייה בפנימייה ובקהילה היא רבה ומגוונת. גיליון זה מציג את העשייה האמנותית ממגוון רחב של היבטים: חווייתי, טיפולי, תחרותי, שיקומי ועוד.

העשייה לקראת פרסומו של ביטאון זה לוותה בחשיבה נרחבת על דמותו של ביטאון "אפשר" ועל עתידו. ואכן, החברים הרבים שהיו שותפים לחשיבה זו, אנשי שטח ובעלי תפקידים המייצגים את הארגונים העוסקים בעבודה החינוכית-סוציאלית, תרמו לדיון ולעיצוב דמותו העתידית של הביטאון.

על-פי ההחלטות שהתקבלו, יופיעו בגיליונות הבאים מדורים קבועים לצד הנושא המרכזי, הביטאון יהיה מרווח יותר, ויעלה נושאים שעל סדר היום בפנימייה ובקהילה.

כדי להשלים את המלאכה בעניין דמותו של הביטאון אנו זקוקים להערות ולחוות דעת שלכם, הקוראים. אני מזמין אתכם לכתוב לנו ולהביע את דעתכם.

הביטאון שאתם מחזיקים בידכם עוסק כאמור בנושא האמנויות. בין המאמרים תמצאו הסבר על שיטת העבודה הייחודית של חוות הנוער הציוני, השואפת להעניק לחניכיה במה אמנותית עשירה ומקצועית ולהובילם להישגים ולמצוינות. הצלחתו של מישה קירקלן, "הכוכב הנולד", היא פרי העשייה שם.

רותי גינוסר, ראש תחום אמנויות ב"ילדים – מועצה לילד החוסה", מציגה לפנינו מגוון דרכי טיפול באמצעות יצירה, צילום, כתיבה ווידאו. גם דוד כהן-לוי, מנהל היחידה לאמנויות במינהל לחינוך התיישבותי ולעליות הנוער, פורס לפנינו את הפעילויות המגוונות בתחום האמנות וכן את התפיסה העומדת בבסיס הפעילויות בפנימייות.

יוסי גבריאלי, כוריאוגרף ומנהל אמנותי, מציג פעילות משקמת ומצליחה במיוחד בכל קנה מידה: המחול כפעילות משקמת. המאמר מציג את הפעילות ואת התפיסה שבבסיסה הן מזווית מעשית והן מזווית תיאורטית.

ד"ר עדנה קליין מציגה במאמרה את מסגרת פנימיות-היום של המינהל לחינוך התיישבותי. מסגרת זו מעניקה לתלמידים הסובלים מחסכים סביבתיים הזדמנות לספוג תכנים עשירים, ביניהם אלה האמנותיים.

על החדרת נושא השואה ומורשת העם היהודי בקרב בני נוער במצוקה כותב יהודה שמש. בתיאור מרגש הוא מספר על "מצעד החיים" לסלונקי, ועל השימוש במוזיקה יונית כדי לעורר עניין וזיקה לנושא.

ה"טור האחרון" בגיליון זה נכתב על-ידי נחום מיכאלי, ובו תיאור תמציתי של היחידה לטיפול בנפגעי אלכוהול והימורים המופעלת על-ידי עמותת "אפשר".

אני מודה לכותבים על כתיבתם ועל תרומתם, למרים – רכזת המערכת, ולחברי מערכת הביטאון. אני מזמין אתכם שוב, קוראים יקרים, לכתוב לנו.

הביטאון הבא יעסוק בנושא "בריאות בפנימייה ובקהילה".

ד"ר חזי יוסף, עורך

מישה, שזכה במקום השני בתחרות "כוכב נולד" משך תשומת לב לכישרונו, איכותיותו ולאמץ הטיפוח למצוינות המתקיים באווה

מישה השתלב בפרויקט "בגרות במוסיקה" במרכז המוזיקה הפועל כקונסרבטוריון, ונוסף על כך מגיש מדי שנה חניכים לבחינת הבגרות במוזיקה.

אף-על-פי שמישה מנגן בכלי נגינה רבים, הוא בחר לגשת למבחן קולי. לצורך בחינת הבגרות קיבל שיעורי תיאוריה, שיעורי נגינה ושישה שיעורים שבועיים בפיתוח קול בלוויית נגינה בפסנתר.

במהלך כיתה י"ב המשיך מישה בפעילותו המוזיקלית ובמקביל החל להשתתף בתכנית "כוכב נולד" משלב המיונים עד תכנית הגמר באפריל 2005. מישה כיכב בתכנית "שירת הנעורים", שהועלתה בתיאטרון ירושלים, מופע שבו הופיעו כל להקות החווה וכישרונותיה בערב מזהים. הוא שר גם סולו וגם כחלק מלהקת הזמר וסיפר על עצמו. הוא אמר שהמוזיקה היא כל חייו ויהודה לחוות הנוער הציוני על שאפשרה לו לפעול בתחום. כ"גימיק" ריחף מעל הבמה תוך כדי שירה, להפתעת הקהל.

מישה שר במקלה של המאמקה לפיתוח קול, השתלב בהקמת הצמד והפך אט-אט לדז'אניסטי באיי התרבות של הכפר

סיפור זה, נחמד ככל שיהיה, מטררתו לשקף את הרציונל העומד בבסיס עבודתנו החינוכית. אנו מאמינים שכפר נוער חייב לתת לחניכיו מעל ומעבר למה שהם מקבלים בביתם. זו הסיבה האמיתית לקיומנו. כשאנחנו אומרים "מעל ומעבר" כוונתנו להיבט הפיזי (מגורים), להיבט האקדמי (לימודים), להיבט הספורטיבי (פעילות גופנית) ולהיבט התרבות-אמנותי

– כל זאת במסגרת חתירה מתמדת למצוינות. אין כוונתנו לתת חינוך למצוינים, אלא לפתח ולטפח כישרונות אצל כל תלמיד, בשאיפה למיצוי יכולתו המרבית והמיטבית.

במרכז ה"אני מאמין" של החווה ניצב הפרט. כל מערכות הכפר, בית הספר והפנימייה, מנותבות לאיתור צרכיו ולמתן תשובות הולמות מתוך אמונה שהפרט הוא בר שינוי בתפקודו ובהישגיו.

היות שרוב חניכי החווה הם עולים, כפר הנוער רואה לעצמו חובה לקדם את הזדהות החניכים עם העם היהודי ועם החברה

הישראלית. מרכז המוזיקה – על מגוון פעילויותיו – משתלב במגמה זו ותורם לה תרומה ניכרת.

עמותת "אפשר" חוגגת 20 שנה לפעילותה ד"ר איתן ישראלי

מהי פעולתה של העמותה? מניין שמה? מדוע וכיצד היא גדלה ומתפתחת מדי שנה? מי מממן אותה? כיצד היא מאורגנת? כיצד התחילה ולאן היא מובילה כיום? מהם תוצריה הנראים לעין?

בשלהי אפריל ציינה "אפשר" – אגודה לפיתוח שירותי רווחה וחינוך – 20 שנה לפעולתה. זו החלה בראשית שנות ה-80 כאגודת ידדים של המדרשה להכשרת עובדים חינוכיים-סוציאליים של משרד הסעד. שלושה מבין שבעה מייסדיה פעילים בה עד היום, ועומדת בראשה הנהלה המונה למעלה מ-20 אנשי שדה ואנשי עיון. אלה מביאים עמם ניסיון עשיר בתחום של עבודה חינוכית, עבודה סוציאלית ועבודה חינוכית-סוציאלית.

בראשית שנות ה-90 העביר משרד הרווחה ל"אפשר" את הניהול הארצי של הטיפול בנפגעי אלכוהול, ובשנים האחרונות גם את הטיפול בנפגעי הימורים.

מאז שלהי שנות ה-90, עם הקמת "אשלים" לטיפול בילדים ובבני נוער בסיכון, כחלק מארגון הג'וינט, מנהלת "אפשר" פרויקטים כמו: "שילוב כשותפות", "מסיכון לסיכון", מרכז הגנה לילדים ולנוער בירושלים, מענה טיפולי לפגיעות מיניות בקרב ילדים ונוער, סיוע מקצועי וליווי לילדים ולהוריהם במשפחות במעבר, התערבות וטיפול בילדים ובמורים במצבי לחץ במערכת החינוך, התמודדות תלמידים עם דחייה חברתית בקרב בני גילם ותכנית אב ארצית לפיתוח ושידרוג של מועדוניות.

מדי שנה גדלה "אפשר" בהיקף ובמגוון של פעילותה. העמותה ניגשת למכרזים וזוכה בשל האמינות, החריצות, העקיבות והמשאבים המקצועיים המושקעים בה. העמותה פועלת במשרד מצומצם, ומרבית העבודה נעשית בהתנדבות. המימון בא מתקורת הפרויקטים.

הדגל של "אפשר" הוא עבודה חינוכית-סוציאלית. "אפשר" היא הסניף הישראלי של הארגון הבינלאומי לעובדים חינוכיים-סוציאליים AIEJI. יוצאים לאור כסדרם: הביטאון "הכל על אלכוהול" (גיליון 50 בדרך); כתב עת אקדמי "מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית" (גיליון 23 יצא בקרוב ויעסוק כולו בנושא "אלימות במערכת החינוך"); ביטאון לעובדי שדה, "אפשר לעובד החינוכי-סוציאלי" (גיליון 16 בדרך). לאחרונה הוקם

מרכז המדיה על שם אהרן לנגרמן. יצא לאור "ספר הפרויקטים – יזמות ופרויקטים בשדה העבודה החינוכית-סוציאלית".

לאן פני "אפשר"? על בסיס מחקר שנעשה מטעם "אפשר" על התמקצעות העובד החינוכי-סוציאלי בישראל, ייעשה ניסיון למימוש ההמלצות. בקנה ממתנים פרויקטים חדשים ומסעירים.

בציעות ובהמיית לב התכנסו חברי הנהלה בשנים עברו וכיום, וכן מוזמנים הקשורים ל"אפשר", לציין את האירוע.

בשעות הבוקר עלה זיכרון חברינו שהלכו לעולמם: גדעון הלוי, חנה פרנק-הלוי, אהרן לנגרמן, אריה דניאל בריק. חברים העלו זיכרונות על מעורבותם ב"אפשר": זכריה גמליאל, ד"ר ברוך עובדיה, יעקב סדן, דני

גל, ד"ר מאיר חובב, חיים פוזנר, יהושע איילון ערך חידון משעשע על "אפשר".

ילדי כפר הנוער על"ה רזיאל הנעימו בשירים. שמואל דגן, יו"ר העמותה, סקר את פעולות העמותה והעניק תעודות הוקרה לחברי הנהלת העמותה וליושבי הראש אשר כיהנו ב-10 השנים האחרונות; תעודה מיוחדת ניתנה למקימי העמותה: זכריה גמליאל ושמחה גלזר, אשר לכבודם הוקמה קרן מלגות שתוענק

כל שנה לסטודנטים בתחום העבודה החינוכית-סוציאלית; בנימין גדליהו, מנכ"ל העמותה ונחום מיכאלי, מנהל היחידה לטיפול בנפגעי אלכוהול והימורים, קיבלו תעודת הצטיינות מיוחדת; תעודת הוקרה לעובדים ותיקים ניתנה לשרה גרובשטיין, לד"ר אדה ליכטרק ולכרמלה בן עמי; ותעודת "יקיר העמותה" הוענקה לדוד ציוני, לחנה פרימק, לד"ר אמיתי המנחם, למשה שיפמן ולד"ר ברוך עובדיה. לאחר ארוחת הצהריים נערך "מפגש חי" בהנחיית העורך הראשי של כתב העת "מפגש", ד"ר אמיתי המנחם. נושאי הדיון היו: ילדים ונוער בסיכון בישראל; הפרטת שירותי רווחה וחינוך בישראל; מפגש של כתב עת עם קהילה מקצועית.

בעקבות חגיגת ה-20 של העמותה יש תחושה של סיפוק ממה שנעשה עד כה ודרבון עצמי להמשך הפעילות.

יחידה פיוחדת לאבנויות!

דוד כהן לוי, מנהל היחידה לאמנויות, המינהל לחינוך התיישבותי פנימייתי ועליית הנוער, משרד החינוך

"האמנות היא העולם בתרגומו של האדם" – משפט זה כולל את כל שטחי האמנות, וחוצה גבולות גאוגרפיים ואתניים המבדילים בין בני אדם באזורים שונים בעולם. שטחי האמנות הם רבים ומגוונים: מוזיקה, אמנות פלסטית, מחול, דרמה, קולנוע, תיאטרון וכדומה, ובאמצעותם האדם יכול להגיע לביטוי אמנותי.

לדעת דובס (Dobbs, 1992), לימודי אמנות במסגרת בית הספר מעניקים לתלמידים ידע, כישורים, גישות וערכים שימושיים ביחס לעולם החזותי הסובב אותם. לימודים אלה מספקים לתלמידים שפה וערוץ התבטאות ששום תחום אחר של תכנית הלימודים אינו מטפל בהם או מלמד אותם. כלומר, לימודי אמנות מהווים חלק יסודי וייחודי של החינוך.

לדעת אנשי חינוך, אחת הדרכים להשיג את המטרות שהוזכרו לעיל או לפחות את חלקן, היא שילוב אמנויות כחלק אינטגרלי מתכנית הלימודים. החלק הבא ידון בלימוד האמנויות ובשילובן בתכנית הלימודים הקיימת בכפרי הנוער.

שילוב לימודי האמנות בכפרי הנוער

היחידה לאמנויות במינהל לחינוך התיישבותי ופנימייתי אחראית לשילוב לימודי האמנות בתכנית הלימודים שבכפרי הנוער. מאז הקמתה פועלת היחידה לפיתוח תכניות האמנות, שיעדיהן נגזרים ממטרות-העל של החינוך לאמנויות ומכוננות הטיפוח של תלמידים הנזקקים לקידום, לשיקום ולהשלמת החסך התרבותי וההשכלתי.

בבסיס התכניות עומדת גישה הרואה באדם הפועל והמגיב ישות רב-צדדית ואורגניזם שלם, שחשיבה, ריגוש ופעולה שזורים בו אלה באלה. הנחת אנשי היחידה התומכים בשילוב אמנויות בתכנית הלימודים שבכפרי הנוער, היא שהחסך הריגושי של התלמידים, נוסף על העומס הרגשי המוטל עליהם, הוא אחד הגורמים לקיפוחם ולליקויים בתפקודם הקוגניטיבי והאפקטיבי. מלבד היותן צורך בסיסי בחינוכו של כל תלמיד, האמנויות עשויות לסייע בקידום, בשיקום, בפיצוי ובמילוי חסכים וצרכים ריגושיים ויצירתיים של תלמידים אלה.

ואכן, עקב ההתנסות של השנים הראשונות בשילוב האמנויות כחלק ממערך הלמידה בכפרי הנוער, התחזקה בי התחושה כי בכוח הגירויים של האמנויות, התכנים והפעילויות, אפשר להגיע ללבם של התלמידים ולרכוש את אמונם ואת אהדתם, כדי להניעם ללמידה, לביטוי וליצירה.

כמו כן, יש קשר יחסי גומלין בין השאיפה להגשמת מטרות החינוך לאמנויות לבין תהליכי הטיפוח והשיקום של החניכים, כלומר: לא ניתן להשיג את מטרות החינוך לאמנויות ללא שיקום התפקודים היסודיים של התלמידים הקשורים לחשיבה, לדימוי עצמי, למיומנויות למידה, ליחסי אנוש, לנורמות התנהגות, למושגי התרבות ולצרכיהם הריגושיים.

לשילוב לימודי האמנויות כחלק ממערך הלמידה בכפרי הנוער ניתן ביטוי מעשי בתכנית היחידה לאמנויות מדי שנה. תכנית זו כוללת מגוון של שטחי אמנות. באמצעות מפגשי מוזיקה, אמנות פלסטית, תיאטרון, קולנוע, עיצוב ומחול, החניכים נחשפים לשטחי אמנות שונים ומגיעים לביטוי אמנותי, וכך גם המערכת החינוכית משיגה את מטרות החינוך לאמנות.

בכוח הגירויים של האמנויות, התכנים והפעילויות, אפשר להגיע ללבם של התלמידים ולרכוש את אמונם ואת אהדתם, כדי להניעם ללמידה, לביטוי וליצירה

בתכניות היחידה לאבנויות

1. התיאטרון הקהילתי

פעילות התיאטרון הקהילתי מתרכזת בשני תחומים עיקריים: תחום התיאטרון – היצירה, הלמידה, ההעשרה והפיתוח, וכן הטיפוח והתרומה החינוכית הכללית. מטרות החוג הן קירוב החניכים לעולם התיאטרון ולשפתו באמצעות התנסות ויצירה המאפשרות גם גיבוש חברתי קבוצתי.

דרך בחירת סיפור הנוגע ב"אני", בקבוצה ו/או בקהילה, מתקיים תהליך בירור ועיבוד שאלות רלוונטיות באמצעות ההבעה הדרמטית. התיאטרון הקהילתי מסייע בקידומו של החניך ועוזר לו בפיתוח כושר החשיבה ויסודות היצירה החבויים בו והמבקשים לפרוץ החוצה. פיתוח הכשרים הפוטנציאליים נעשה דרך עידוד כושר ההבעה של החניך ופיתוח רגישותו על-ידי הזדקקות למילים, לקול, להבעה ולתנועה – כל זאת על הבמה. כאשר החניך עוסק בעיצוב דמות מסוימת ונמצא בסיטואציה מוגדרת, הוא מפעיל את עצמו ותוך כדי כך לומד להתבונן מן הצד בנושא המעסיק אותו ולהעביר לצופה בו בדרך המשכנעת ביותר

הקורס מתבסס על שיטת הפרויקטים (The Project Method) של קילפטרק (Kilpatrick, 1947), ומיישם הלכה למעשה את ארבעת השלבים בשיטה זו (בחירת הפרויקט, תכנונו, ביצוע והערכתו) בתחום התיאטרון. קילפטרק מדגיש את חשיבות הלמידות המתלוות לשלב ביצוע הפרויקט, שאותן הוא מכנה "למידות המשנה". כמו כן, שיטת הפרויקטים שוכללה והותאמה ללמידה של חניכים במסגרת פנימייה, לכן אחת מחובות הקורס היא התחייבות ליצירה או להפקה של פרויקט אמנותי לטובת כפר הנוער.

תפיסת העיסוק באמנויות כמדיום חינוכי רב-עוצמה ובעל השפעות עבור החניכים משתקפת בבירור במטרותיו של קורס "נאמני תיאטרון" שלהלן:

1. לטפח ולחזק חניכים מעוניינים ולהכשירם כנאמני תיאטרון פעילים בכפרי הנוער.
2. להקנות למשתתפים כלים להפעלת קבוצה בכפר הנוער באמצעות דרמה.
3. לסייע לכפר הנוער, באמצעות נאמני התיאטרון, בהכרת פרטואר, בבחירת הצגות ובהכנה מוקדמת לצפייה בהן.
4. לאפשר לחניכים ליזום ולהתנסות ביימוי ובהפקה מלאה של הצגה או של כל פרויקט אמנותי אחר.
5. לפתח אוטונומיה, יצירתיות, חשיבה, תגובה, משמעת, דבקות והתמדה, עבודה קבוצתית וביטויים מעשיים בקרב החניכים.
6. לאפשר לחניך לבטא באמצעים אמנותיים את מאווייו ואת זהותו האישית.

הערנה וסיכום המסקנות ברמה התאורטית והמעשית הן: לימודי אמנות במסגרת חינוכית של חניכים מכפרי נוער מהווים כלי חינוכי בעל ערך רב עבור החניכים: פיתוח מודעות לעולם מסביב, מודעות לעולם הפנימי, מודעות אסתטית, לימוד על רגשות, לימוד על החושים ומציאת משמעות.

ללימודי האמנות השפעות חיוביות גם על ההיבטים הלימודיים: חשיבה יצירתית, סגנון למידה, מיומנויות קריאה, הרחבת ידיעות בתחום האמנות, שיפור ההישגים בלימודים, שיפור בציונים, שיפור בזיכרון, השתתפות פעילה בכיתה, הערכה ודימוי עצמי גבוה.

מבחינתנו את הרעיון שהוא מתמקד בו. פעילות זו מעניקה לו זווית ראייה נוספות ומסייעת לו להיפרד מהתלות בהיבט הסובייקטיבי, האישי והמצומצם. הוא לומד להיות סובלני ומתחשב יותר כלפי חבריו וכלפי הקבוצה, וחבריה מתבקשים לגלות כלפיו התחשבות וסובלנות. ביטחונו העצמי גובר וכן אמונתו בכוחותיו.

2. פרויקט "עיצוב המועדון"

בבסיס הפרויקט "עיצוב המועדון" עומדת התפיסה שפעילות מעין זו עשויה לעודד את תחושת האחריות והשייכות של החניכים לסביבה שבה הם חיים ושאותה עיצבו במו ידיהם. במפגשי הפרויקט מקבל החניך יסודות, ידע והבנה בעיצוב פנים ובעיצוב סביבת מגוריו, העשויים להקנות לו שליטה והשפעה על חייו, תוך פיתוח הערך העצמי ויכולת אישית להשפיע על חיי הקהילה.

בפרויקט זה נבחר המועדון כנקודת פתיחה לפעילות ולהבנת תהליכי עיצוב, מאחר שהוא משמש מקום מרכזי ומשפיע בחייו של החניך בפנימייה. זהו מקום היכול לסייע ליחיד בהבנת עצמו ורצונותיו, מקום שבו החניך יכול לחקור את המורשת שממנה הגיע, את צרכיו, משאלותיו ומקומו ביחס לסביבה הקרובה.

התהליך כולו מערב למידה פעילה ומקנה יסודות בעיצוב, מפתח רגישות אסתטית ויצירה בחומר, תוך כדי איזון בין ה"אני" הפרטי לבין ה"אני" החברתי. נוסף על כך, הוא מחזק את המודעות ואת הצורך בהשקעה בסביבה הפיזית הקרובה לנו, שתוביל בהדרגה לראייה רחבה יותר, המתייחסת לא רק לטריטוריה הפרטית אלא גם למרחב הציבורי ואולי אף לחברה כולה.

הפרויקט משפר את איכות החיים בדרכים האלה:

- ◆ פיתוח תחושת שייכות ואחריות של החניך לסביבת מגוריו;
- ◆ בירור המושגים "אני" קבוצה, בית-מועדון;
- ◆ פיתוח רגישות אסתטית;
- ◆ ביטוי אישי של הפרט תוך התחשבות בצורכי הכלל;
- ◆ גיבוש חברתי דרך יצירה משותפת;
- ◆ עיצוב התכנים התרבותיים בתוך המועדון של הכפר;
- ◆ למידה והעשרה בתחום אמנות העיצוב;

3. קורס "נאמני תיאטרון"

בשנת תשנ"ח יושם לראשונה קורס "נאמני תיאטרון" לחניכים של כפרי הנוער ברחבי הארץ. הקורס הוקם ביוזמת היחידה לאמנויות ומפעלי חניכים באגף לחינוך ולהדרכה בפנימייות, וקהל היעד שלו הוא חניכים מכפרי הנוער.

הקורס "נאמני תיאטרון" הוא קורס שנתי המיועד לחניכים מכפרי הנוער של עליית הנוער. הקורס עוסק במגוון נושאים מעולם התיאטרון, ומטרותיו העיקריות לקדם את החינוך לאמנות התיאטרון בכפרי הנוער, לטפח ולחזק חניכים ולהכשירם כנאמני תיאטרון פעילים בכפרם, וכן לפתח מיומנויות וכישורים אצל המשתתפים כמו יצירתיות, חשיבה, משמעת, דבקות ועוד.

זרקור על "ילדים –

הפועצה לילד החוסה"

מרכזיות משאבים: מרכזיות חינוכיות פועלות במטרה לחשוף את הילדים לעולם ערכים המלווה בחוויות נעימות, באמצעות משחקים עם כרטיסיות ופעילות חברתית מגוונת עם המדריכים בשעות הפנאי.

מפגש אָם – ילד: הילדים יוצאים עם אחד מהוריהם או עם שניהם לשבוע קייטנה במטרה לחזק את הקשר עם המשפחה.

מתנדבים: המועצה מכשירה ומפעילה מאות מתנדבים לסיוע לילדי הפנימיות בתחומים השונים, כמו משפחות מארחות, ידידים ועוד, מתוך כוונה לשקם את האמון שלהם בעולם המבוגרים.

הוראה משקמת: הוראה לילדי הגן והכיתות הראשונות של בית הספר היסודי, שמטרתה לצמצם פערים, להקנות מיומנויות יסוד ולאפשר לילדים להתמודד עם הדרישות של בתי הספר בקהילה.

פרויקט למחשוב פנימיות: הכנסת מחשבים לתוך חדרי הילדים בפנימייה, תוך ליווי והדרכה, כדי לחשוף אותם לסביבה טכנולוגית מתקדמת כמו כל ילד בארץ.

פרויקט בריאות השן: המועצה מעסיקה שיניניות להדרכה מקצועית לצוות ולילדים בנושא היגיינת הפה, תוך פיקוח ומעקב של רופא שיניים המקבל דיווחים על טיפולי השיניים בילדי הפנימיות.

שי לחנוכה: המועצה דואגת לחלוקת דמי חנוכה לילדי הפנימיות. כל ילד מגיע בליווי מדריך לחנות ספרים ורוכש לעצמו ספר או קלטת לפי טעמו האישי.

אפטרופסות: גוף המספק שירותי אפטרופסות אישיים וצמודים לילדים בפנימיות, כאשר הוריהם אינם מסוגלים למלא תפקיד זה, ודואג למימון כל צורכיהם.

פרויקט ספורט: פרויקט שמטרתו לאפשר לילדים מסגרת קבועה לפעילות ספורט מגוונת, לפיתוח גופני ורגשי, לניצול שעות הפנאי ולהצטיינות אישית.

פנימיות קהילתיות: פרויקט בשיתוף "אשלים", שמטרתו לתת לילד החי בפנימייה סביבה מוגנת ובונה בתוך הקהילה, תוך עידוד הקשר עם המשפחה.

פנימיות יום: פרויקט נוסף בשיתוף "אשלים", שנועד לאפשר לילדים ליהנות משני העולמות – המשפחה והפנימייה – בלי לנתק אותם לחלוטין מהבית.

האלבום שלי: פרויקט שמטרתו להעניק לכל ילד אלבום אישי כדי להבליט את ייחודו, לתת לו כוח פנימי ותחושת שייכות, ולחזק את הדימוי העצמי. את הפרויקט מפעילים צלמים-מתנדבים ואנשי מקצוע.

קשרי משפחה: פרויקט בשיתוף המוסד לביטוח לאומי ומשרד הרווחה לעידוד ולחיזוק הקשר של ההורים עם ילדיהם הגדלים בפנימיות, בעת שהותם הרחק מביתם.

בישראל יש היום יותר מ-10,000 ילדים עד גיל 18 הגדלים מחוץ לביתם ב-80 פנימיות ברחבי הארץ. ילדים אלה הורחקו מבתיהם בצו בית משפט או על-ידי רשויות הרווחה עקב מצוקות קשות של הוריהם. עבור ילדים אלה – בית, משפחה, תמיכה והגנה של עולם המבוגרים אינם מובנים מאליהם.

"ילדים – מועצה לילד החוסה" היא גוף של מתנדבים שהוקם בשנת 1986 במטרה לסייע לילדי הפנימיות. המועצה פועלת בעיקר בתחומים שאינם מתוקצבים על-ידי משרד העבודה והרווחה, משרד החינוך ומשרד הבריאות, תוך תיאום וליווי של השירות לילד ולנוער במשרד העבודה והרווחה.

תקציב הפועצה 85% מהכנסות המועצה מקורן בתרומות מקרנות, מאנשים פרטיים, מהקהילה העסקית בארץ ובח"ל ועוד, ו-15% מהתקציב – ממשרדי ממשלה.

בטרת הפועצה המטרה העיקרית

היא להעניק לכל ילד הזדמנות דומה לזו שיש לילדים החיים עם משפחותיהם, כדי שיגדלו להיות מבוגרים עצמאיים ומועילים.

אובי הבעילות הפעילות הייחודית של המועצה מתבטאת בשני מישורים:

1. פעילות כשדולה למען שמירה על זכויותיהם של הילדים.
2. גיוס כספים והפעלת פרויקטים חינוכיים, שיקומיים וטיפוליים.

פרויקטים פרכזיים המועצה מפעילה מגוון פרויקטים. להלן העיקריים שבהם:

תרפיה באמצעות אמנויות: המועצה יזמה ומימנה את הטיפול באמנויות לילדי הפנימיות. כיום היא נותנת ייעוץ מקצועי, מגייסת מטפלים חדשים, קולטת סטודנטים לעבודה מעשית ועורכת סדנאות לתרפיסטים.

תכנית העשרה תרבותית: חשיפת הילדים למופעי תיאטרון, מוזיקה ומחול, הפעלתם בהצגות תיאטרון והענקת מלגות לילדים מוכשרים באמנויות.

אפנויות ב - "ילדים - הבועצה לילד החוסה"

רותי גינוסר, ילדים - אחראית תחום אפנויות

יחד בהנחיית במאי למשך תקופה מסוימת במטרה להעלות הצגת תיאטרון בפנימייה מתוך החומרים והתכנים שהם עצמם מעלים. כל הפעילות מתבצעת על-ידי הילדים בשיתוף עם הצוות. היא מקפלת בתוכה את כל תחומי האפנויות ומצריכה תהליך עבודה במגוון מוקדים.

התכנית פותחת בפני ילדי הפנימיות בראש ובראשונה צוהר לעולם האפנויות הזר והבלתי-מוכר להם, ומאפשרת להם להשתתף כצופים במופע האפנויות או להיות פעילים בתהליך יצירה. בכך היא מעשירה את הילדים מבחינה רגשית, חברתית וחינוכית-לימודית.

לפתיחת צוהר זו יש יתרונות בכמה מישורים:

1. המישור הרגשי – במפגש עם יצירה יש קודם כול חוויה רגשית חיובית. באמצעות מפגשים אלה הילדים מגלים את חדות היצירה, את כוחה של האמנות ואת הפוטנציאל היצירתי שטמון בהם עצמם. הילדים נהנים מאוד מכל השלבים, וכאשר הם יוצרים בפועל, הם נהנים כמוזן גם מהתוצר הסופי.

2. המישור הטיפולי – למפגש עם האפנויות בכלל וליצירה בפרט, יש כוח וערך ריפויי רב. מפגש כזה יכול לשמש זך לתהליכים טיפוליים בעבור ילדים מסוימים. הוא יכול לפתח תחושת מסוגלות ושליטה, ולגרום לגאווה - המעלה ישירות את הדימוי העצמי.

◀ המשך בעמוד הבא

אפנויות גם בתנאי סיכון ופצוקה

אפנויות. במסגרת הפעילות האמן מקיים מפגשי אפנויות בעלי מטרה מוגדרת – לאפשר לילדים ליצור יצירות אפנויות, שעל-פיהן רוב מפארות לאחר מכן את הפנימייה.

להלן דוגמאות אחדות לעבודה יצירתית המתקיימת בפנימיות:

פסל – קבוצת ילדים יוצרת יחד פסל, כאשר הילדים שותפים מלאים בכל השלבים. היצירה המוגמרת, שהיא בדרך כלל גדולת-ממדים, מתאימה לתצוגה קבועה בחצר הפנימייה.

קיר פסיפס – קבוצות ילדים בוחרות, יחד עם האמן, את נושא היצירה של הקיר. לאחר עריכת תחקיר, כל אחד מהילדים מצייר בכוחות עצמו קטע מהציור השלם, ויחד נבנית הקומפוזיציה ולאחריה משובצות אבני הפסיפס.

הדפס – הילדים לומדים מהו הדפס ויוצרים בעצמם הדפסים, שמהם יוצרים תערוכה או קיר הדפסים.

3. הפנימייה כתיאטרון קהילתי או קבוצות תיאטרון בפנימייה – קבוצת ילדים, עם הצוות החינוכי ולעתים גם עם הוריהם, עובדים

תכנית ההעשרה באפנויות מיועדת לילדים ולנוער בסיכון ובמצוקה שהוצאו מבתייהם למסגרת פנימייתית עקב תפקוד לקוי של הוריהם ושל סביבתם הקרובה. בשל נסיבות חיים אלה, הם סובלים מחסכים ואינם מכירים את מה שנמצא מחוץ לסביבתם הקרובה. הילדים אינם מכירים כלל את האפנויות ואינם חשופים להן. רובם לא ביקרו מעולם בתיאטרון ואינם יודעים שקיים מוזיאון או קונצרט.

תכנית זו מציעה לילדים החיים בפנימיות מפגש והיכרות עם מגוון האפנויות בכמה דרכים:

1. העשרה אפנויות תרבותית: חשיפת הילדים לאפנויות באמצעות צפייה במגוון מופעים מתחומי אפנויות שונים, כגון: דרמה ותיאטרון, תנועה ומחול, ספרות ושירה, אפנויות חזותית וקולנוע.

רוב המופעים מתקיימים בין כותלי הפנימיות. האפנויות, חלקם מוכרים וידועים, מגיעים אל הפנימייה ומעלים בפני הילדים מופע אפנויות מתוכנן ומובנה. הילדים צופים בהופעה ובחלקים מסוימים שלה מוזמנים, לעתים, לקחת חלק פעיל על-פי הזמנת האמן. בסיום המפגש מתקיימת שיחה אינטימית של הילדים עם האמן, המעשירה את הבנתם בתחום האפנויות שאליו נחשפו.

נוסף על כך, נערכת פעילות במסגרת הקהילה, כאשר הילדים יוצאים מהפנימייה וצופים בהופעה גדולה, כגון: הצגת תיאטרון, קונצרט או הופעת מחול. לכל פנימייה נבחר רפרטואר המתאים לה, והילדים משתתפים בארבעה עד שישה מפגשים במשך שנת לימודים.

2. ילדים והורים יוצרים בפנימייה: עבודה יצירתית בתחום האפנויות החזותית של ילדי פנימייה בהנחיית אמן. ציור, פסל או צלם, מנחה קבוצות של ילדים בפנימייה בפעילות

3. המישור החברתי – הפעילויות המוצעות הן בעיקר קבוצתיות, ולכן מלבד השפעתן הפרטנית הן מסייעות גם לגיבוש קבוצות הילדים ומחזקות את תחושת השייכות לקבוצה.

4. המישור הקוגניטיבי, הלימודי וההתנהגותי – המפגש עם האמנויות מעודד סקרנות, עניין ולמידה. הוא מסייע בפיתוח הקשב והריכוז, ומרגיל את הילדים – בדרך עקיפה ומהנה, השונה מזו הנהוגה בבית הספר – לחקור נושא חדש, ללמוד דברים חדשים, לדבוק במשימה ולמלא הוראות.

5. המישור היצירתי – תהליך היצירה שם דגש על אסוציאציות, על רעיונות ועל

להגשמת מטרה זו. קשר לא-מילולי ונעים, כפי שקיים באמנויות, יכול לשמש בסיס מצוין לחיזוק הקשר עם ההורים ולבנייתו על יסודות חדשים ולא פגועים. ההורים יכולים להשתתף באופן פעיל בחלקים שונים של תכנית ההעשרה באמנויות, בקביעות או מדי פעם.

לסיכום מומלץ ורצוי שלכל ילד תינתן הזדמנות למפגש עם האמנויות בכמה דרכים, כפי שהוצגו כאן. אם הדבר לא מתאפשר, חיוני לדעתנו שתינתן לו לפחות הזדמנות למפגש בדרך אחת.

שימוש בדמיון. הוא מפתח תחומים אלה במטרה למצוא פתרונות חדשים וטובים יותר. אין כאן מקום לכישלון. אחרי כל אי-הצלחה יכולים תמיד לעלות פתרונות חדשים, אחרים, שיובילו להצלחה! תוך כדי כך הילדים מתרגלים גם לדחות סיפוקים ולומדים להתייחס לתהליך ולהעריך אותו, ולא רק את התוצאה ואת התוצר הסופי.

6. המישור המשפחתי – היום, יותר מתמיד, ברור כי גם לילדים שהוצאו מבתיהם בשל תפקוד לקוי של הוריהם, חשוב מאוד לבסס קשר חדש עם המשפחה על בסיס חיובי ובונה. תכנית העשרה אמנותית/תרבותית יכולה לשמש אחד הכלים הטובים ביותר

בפקום פילים – טיפול ביצירה ובהבעה בפנימיות לילדים

פודל הטיפול באמנויות

הטיפול באמנויות הוא מודל שלפיו פועלים בפנימייה שני מטפלים באמנויות משני תחומים שונים לצורך למידה הדדית, תמיכה מקצועית והזדמנות למגוון טיפולים המותאם לצורכי הילדים. המטפלים הם חלק בלתי-נפרד מהצוות הטיפולי הרב-מקצועי בפנימייה. עיקר תפקידם מתמקד בטיפול ישיר בילדים ובנוער הזקוקים לסוג טיפול זה. טיפול פרטני, זוגי וקבוצתי מותאם למטרות התוך-אישיות והבין-אישיות ולצורכי המטופלים. למטפלים באמנויות בפנימיות יש גם אחריות מערכתית כוללת. הם תורמים תרומה ייחודית למערכת הפנימייתית ומשפיעים עליה, ופועלים כשותפים מלאים בעשייה הטיפולית הכוללת.

הפרויקט לווה במחקר הערכה שתוצאותיו העידו על הצלחת הטיפול באמנויות והדגישו את יתרונותיו הייחודיים לאוכלוסיית ילדי הפנימיות. במקביל נכתב מסמך מקצועי האוצר בקרבו את הידע שהצטבר במהלך הפרויקט בתחום הטיפול ביצירה ובהבעה בפנימיות.

הפרויקט הוטמע והפך לתכנית קבועה ומתמשכת. במהלך השנים הצטרפו פנימיות נוספות והתכנית גדלה, התרחבה והעסיקה. נכון להיום יש למעלה מ-120 מטפלים ביותר מ-50 פנימיות.

אמנם הטיפול באמנויות נעשה רווח יותר ויותר במסגרות טיפוליות וחינוכיות, אך הוא עדיין חדש יחסית, ולכן יש מקום להסביר את מהותו ואת דרכי יישומו. הטיפול באמנויות מתבסס על העברת התהליך הטיפולי מהתחום המילולי, שהוא כלי התקשורת המובהק בין בני אדם, אל כלים הבעתיים. התהליך הטיפולי מתרחש תוך כדי יצירה ויש בו תמיד רובד גלוי של תכנים, סמלים ומטפורות מוחשיים או מופשטים, וכן רובד סמוי של משמעויות סימבוליות בלתי-מודעות למי שיצר אותן. בטיפול באמנויות אפשר לעבוד ברמות שונות של עומק ובשילוב שונה של תכנים על-פי צורכי הטיפול ומטרותיו. מהות הטיפול באמנויות טמונה בכוח המרפא שלהן כשלעצמו, הנשען על עשייה אמנותית וכן על היכולת של המטפל להביא את המטופל למעין דיאלוג עם עצמו באמצעות

יצירותיו, תוך והתייחסות אליהן לפיכך מתאפשרת עבודה טיפולית גם למטופלים שאינם מסוגלים להגיע לתבונה.

יצירת המפלצת שימשה יוצא לרוח של הילדים כביכול, ובמקביל – אובייקט להשלכת הרוח, הצדמנות לביטוי, הצדחות עם התוקפן ודרכי להיטהרות

ההגדרה המקובלת של טיפול באמנויות מכילה מושגים הקשורים לתחומים "טיפול" ו"אמנות", תחומים שאינם ניתנים להפרדה. הטיפול מתייחס להבנה תיאורטית של טבע האדם והתפתחותו, הבנת תהליכי נפש תקינים ולא-תקינים, ידע על יחסי גומלין בין-אישיים והבנה של תנאי שינוי ותהליכי שינוי. האמנות, על תחומיה השונים – תנועה ומחול, ספרות ושירה, דרמה ותיאטרון,

השונים. הצבת חלק מהמשתתפים בתפקיד קהל מאפשרת להם להתבונן מבחוץ על תהליכים רגשיים.

הפסיכודרמה (שהיא ענף של הדרמה-תרפיה) נשענת גם היא על משחקי תפקידים ועל מערכות יחסים בין-אישיות. שיטה זו פותחה על-ידי מורנו (Moreno, 1997). היא מובנית ועושה שימוש טיפולי בהפעלה דרמטית על-פי דינמיקה נפשית של בעלי התפקידים השונים.

ספרות ושירה

התהליך הטיפולי בתחום זה

מתבסס על ספרות ושירה.

מקור הטקסטים הוא

בספרות קיימת או במה

שהמטופלים עצמם כותבים.

אף-על-פי שזהו מדיום מילולי,

השימוש במילים נעשה ברמה

מטפורית וסימבולית. ההדרמה

של המטופלים עם המתרחש בטקסט

אינן קונקרטיות, אלא סמליות גם הן.

הטיפול באמנויות מתבסס על הצבת התהליך הטיפולי להתקשרות לקולאז', שהוא כלי התקשורת המובנה בין בני אדם, אל כלים הפלמטיים

מוזיקה

התהליך הטיפולי כאן נשען על יצירה ספונטנית

או מכוונת במוזיקה. אפשר להשתמש בצלילים

ובקולות שהמטפל עצמו מפיק ולהיעזר

בכלי מוזיקה – מהכלים הבסיסיים ביותר

הנותנים רק קצב, ועד לכלים המורכבים, תוך

הדגשת האלתור. אפשר גם להאזין ולהיחשף

למוזיקה חיה או מוקלטת. המוזיקה מתאימה

הן להתקשרות פנימית לחוויות אישיות והן

לתקשורת בין-אישית בלתי-מילולית. לכן הטיפול

במוזיקה מתאים הן לטיפול פרטני והן לטיפול

קבוצתי.

אמנות חזותית

התהליך הטיפולי בתחום זה נשען על יצירה

ספונטנית או מכוונת בחומרים שונים

ובטכניקות שונות (ציור, כיור, פיסול, קולאז',

הדפס ועוד). יצירה באמנות חזותית

מתבססת בדרך כלל על רמה מסוימת

של מיומנות, אך כהליך טיפולי

אמנות חזותית, מוזיקה וקולנוע – כוללת חומרים, אביזרים, תהליכים ותוצרים המקבלים ביטוי בצורות, בתכנים ובשפה סימבולית המייחדים כל תחום אמנותי.

המטפל באמנויות חייב להיות מיומן הן בתחום האמנותי והן בתחום הטיפולי. עליו להיות מסוגל ליצור חיבור בין שני התחומים. עבודתו מתבטאת בהפעלת תהליכים טיפוליים מתאימים באמצעות האמנויות לשם יצירת שינוי.

הפאפייניום הפייחדים את האפנויות ככלי טיפולי:

1. התהליכים ההבעתיים בטיפול באמנויות הם תהליכים ראשוניים והביטוי הוא מטפורי או סימבולי. לאמצעים האמנותיים אין גבולות מציאותיים של זמן, מקום ותפקיד.

2. כל יצירת אמנות בכל מדיום נתפסת כמתייחסת לרבדים שונים באישיותו של היוצר-המטופל.

3. יצירות האמנות נוצרות בהקשר בין-אישני מסוים בין מטפל למטופל או בקבוצה טיפולית, וערכן נשמר בתוך מערכת זו. בתחומים רבים אפשר לשמור את היצירות במישרין או בעקיפין. גם אם אין הן נשמרות, הן נותרות בזיכרון.

4. הביטוי האמנותי מאפשר לשחזר חוויות מהעבר, לחוות אותן מחדש ולבחון אותן ברמה ראשונית באמצעות היצירה. אפשר באמצעותו לעבד את החוויות, "לתקן" אותן ולבדוק את השינויים במסגרת בטוחה, שאינה מתאפשרת במציאות.

5. האמנויות מאפשרות הבעה ללא פיקוח (Control) מבחינה קוגניטיבית, רגשית וחברתית.

תחומי הטיפול באפנויות

תנועה ומחול

התהליך הטיפולי בתחום זה מתרחש באמצעות תנועה ספונטנית של המטופל או תנועה מכוונת על-ידי המטפל. החוויות הן ראשוניות, גופניות וישירות. הן מאפשרות התקשרות פנימית לחוויות מוקדמות ביותר ועיבודן מחדש. בשל ראשוניות זו, המדיום מתאים מאוד הן לעבודה פרטנית והן לטיפול בפגיעות בין-אישיות בזוג או בקבוצה. במסגרת הטיפול אפשר להשתמש באביזרים שונים לעידוד ההבעה התנועתית.

דרמה ופסיכודרמה

התהליך הטיפולי כאן נסמך על יצירה ספונטנית או מכוונת בכל מרכיבי התיאטרון - תכנים דרמטיים (מוכנים מראש או כאלה הנוצרים תוך כדי התהליך), משחק ותנועה, תפאורה, אביזרי במה ותלבושות.

הטיפול בדרמה הוא על-פי רוב קבוצתי ומאפשר להשתמש במטען הסימבולי המייחד את התפקידים הדרמטיים

ודרך להיטהרות. כך נוצרה העברה (טרנספורמציה) לטוב, לעידון (סובלימציה) ולעיסוק בנושא המתאים לשלב התפתחותם – שאיפה לגבריות חזקה, הנורמטיבית לגיל ההתבגרות.

מושם דגש על תהליך היצירה ולא על תוצריה. ייחודו של מדיום זה בכך שהוא מתעד את עצמו באמצעות היצירות.

דוגמה לטיפול באמנות חזותית בפנימייה

רן זגיל בן ה-12 משתייכים לקבוצה טיפולית באמנות חזותית שבה שישה ילדים. שניהם סבלו מדחיייה קשה מצד הוריהם (אביו של רן עזב את הארץ וניתק קשר עם בנו. אמו של גיל מאושפזת בשל מחלה ניוונית קשה ואביו עבר תאונת דרכים ואירועים מוחיים).

האנליזה והתאמה בין לכתב-אמנות לאמנות

באחת הפגישות הטיפוליות עבדו הילדים בחומר (חימר), השתללו והחלו לזרוק אותו על זה ועל הקירות, בניגוד לחחה הטיפולית. המטפלת אלתרה לוח קליעה למטרה ואפשרה להם לזרוק את החומר על הלוח, כשהם קובעים את חוקי המשחק. כך ניתנה להם לגיטימציה להוצאת תוקפנות בדרך מעודנת (סובלימטיבית) בגבולות ברורים. פעילות זו עודדה יצירה: גיל כייר מפלצת ולידה דמות קטנה מעוותת. המפלצת הפכה ל"טורפת", שטרפה לדבריו את "הרוע" ואת "היצר הרע". מוטיב זה הפך למרכזי בטיפול במשך תקופה ארוכה. המפלצת שיצר גיל הלכה וצמחה במהלך הפגישות. ראשה התמוטט כמה פעמים וחברי הקבוצה הציעו לעזור בתיקונו. עם סיום העיסוק במפלצת יצר רן פסל הדומה ל"דוד" של מיכלאנג'לו ונתן אותו מתנה לגיל.

באפיזודה טיפולית זו אנו רואים כיצד החומרים (במקרה זה החימר) והיצירה עודדו את הילדים לעסוק בנושא שלא היו מעזים לגעת בו בטיפול מילולי ישיר. הם עסקו בתכנים קשים הקשורים לחייהם בדרך עקיפה. שני הילדים, שנשלחו לפנימייה לאחר שסבלו דחיייה ונטישה פיזית ורגשית, האמינו שהם אשמים בכך וחשו רעים ובלתי-ראויים לאהבת הוריהם. יצירת המפלצת שימשה ייצוג לרוע שלהם כביכול, ובמקביל – אובייקט להשלכת הרוע, הזדמנות לביטוי הכעס באופן לגיטימי, הזדהות עם התוקפן

מקורות

גוטמן, ע' (1996). **האמנויות בעין בוחנת**. תל אביב: הוצאת ילדים - המועצה לילד החוסה.

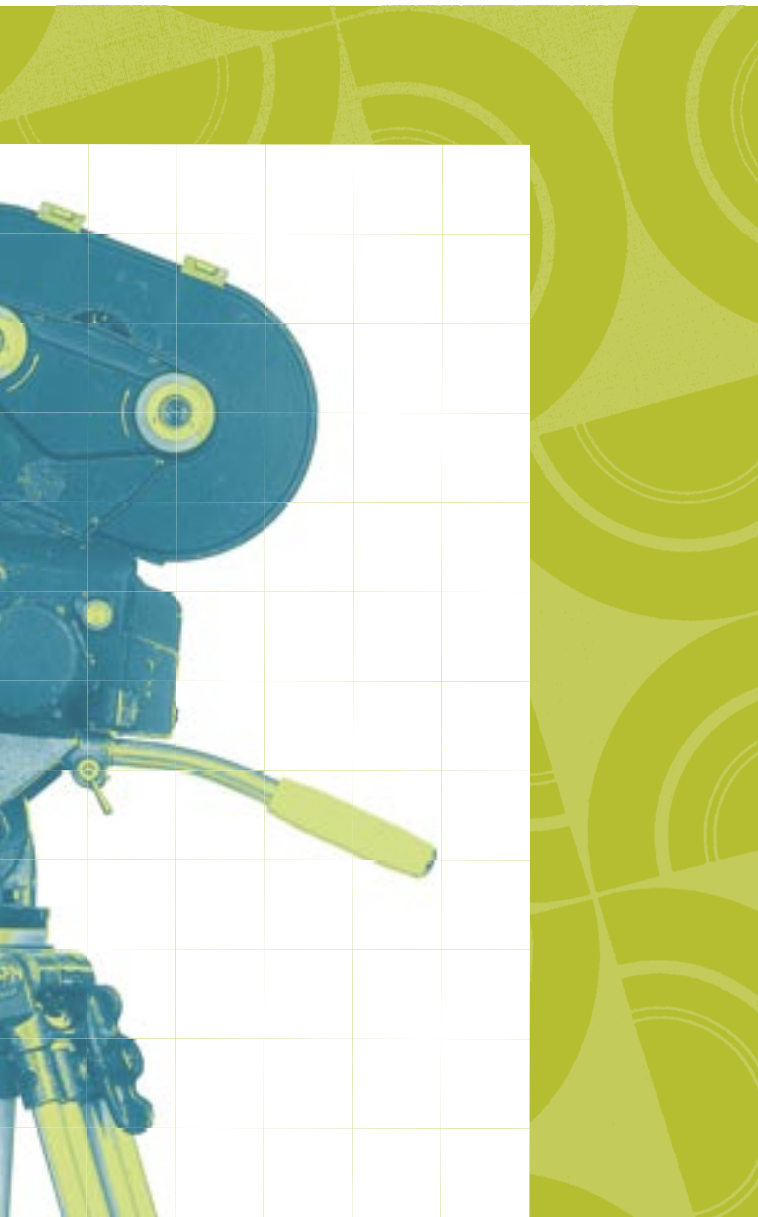
גינזור, ר' וברונו, ע' (1994). **במקום מילים**. תל אביב: הוצאת ילדים - המועצה לילד החוסה.

קרמר, א' (1980). **אמנות כתרפיה לילדים**. רשפים: דביר.

Birtchnell, J. (1984). Art therapy as a form of psychotherapy. In: T. Dalley (Ed). **Art as therapy** (pp. 15-30). London: Tavistock Pub.

Moreno J. L. (1997). **Psychodrama**. N. Y.: Beacon Inc. Beacon.

Rubin J. A. (1982). Art therapy - What it is and what is it not. *American Journal of Art Therapy*, Vol. 21.

"האלבום שלי" פצלים בפנימיה,

"אדם ללא עבר יתקשה לפתח את עתידו"

ילדים החיים במסגרת פנימייתית, בשונה מילדים החיים בביתם, אין תיעוד מצולם מחייהם. בדרך כלל אין להם אלבום תמונות אישי המלווה אותם מרגע לידתם ולאורך כל ימי ילדותם ונערוּתם, ואם יש להם אלבום כזה, מרבית דפיו ריקים.

"ילדים – המועצה לילד החוסה" יזמה פרויקט חדש שבו ניתנת לילדי פנימיות הזדמנות ליצור אלבום תמונות אישי. יצירת אלבום תמונות אישי לילד בפנימייה היא דרך לתיעוד חייו, כולל תהליך גדילתו והתפתחותו, ולהנצחת חוויות ורגעים קסומים שלו כיחיד

שהילד מקבל מהצלם והקשר שהוא יוצר עם מבוגר משמעותי מיטיב. ילדים גדולים יותר, או כאלה המגלים עניין בצילום, לומדים מהצלם המלווה את עקרונות הצילום ומפתחים את כישורם האמנותי ואת החוש האסתטי שלהם. שלב חדש ומשודרג בפרויקט הוא מעבר לצילום וידאו.

הפרויקט מתקיים כבר בכמה פנימיות ומשתתפים בו כ-250 ילדים, רובם צעירים, ויותר מ-40 צלמים מתנדבים המגיעים אל הפנימיות ומצלמים את הילדים בקביעות במשך כל שנות שהותם בפנימייה.

עם חבריו ועם דמויות משמעותיות נוספות. באמצעות תהליך היצירה המשותף בעזרת הצלם והמדריך הילד הופך לשותף פעיל וליזם. הפרויקט מאפשר לו לגלות ולהביא לביטוי את תכונותיו האישיות הייחודיות, לחזק את דימויו העצמי ולהגדיל את אמונתו בעצמו וביכולתו באמצעים אמנותיים. הדבר מסייע לילד להתמודד עם המציאות, לראות בה את החלקים החיוביים, לתת מקום לחלומות ולמאויים, ולהאמין שביכולתו לשנות ולשפר את חייו.

ערך מוסף חשוב הוא תשומת הלב האישית

"הווידאו – ראי הנפש"

בעיקר לבני נוער בשל יכולותיהם המוטוריות והקוגניטיביות ובשלותם הרגשית, המאפשרת תובנות הודות לאיכויות המיוחדות הנובעות מהשילוב שבין הווידאו לבין העבודה הקבוצתית.

במהלך הפגישות הראשונות, תוך כדי העבודה היצירתית הקבוצתית, מקבל כל מטופל קורס מזורז בקולנוע ובווידאו, הן במרכיבים ובשבלים השונים הקשורים בהכנת סרט כגון: תסריט, בימוי, משחק מול מצלמה, תפאורה, תלבושות, אביזרים, איפור, מוזיקה, צילום ועריכה. המטופלים רוכשים את השפה הקולנועית במהירות באופן אינטואיטיבי. השילוב של כמה תחומי אמנות מאפשר להם לבחור ולהתנסות בתחומים שונים, לגלות את כישורונותיהם, לתרום במקום שבו הם מרגישים בטוחים ולהיפתח בקצב אישי בלי לחץ.

"בווידאו נכנסים לעולם אחר שמתחיל להיות בו הכוח. אתה יכול להיות מי שאתה רוצה: איש רע, צנקה, תינוק, אפילו הזנוג..."

אפשרויות הביטוי

- ◆ סרטים מצולמים על-פי תסריטים של הילדים, פרי סיפוריהם הדמיוניים ו/או המציאותיים, כשמשתתפי הקבוצה הם גם השחקנים.
- ◆ תכנית טלוויזיה – ראינות אישיים, צילום הופעות שירה, ריקוד, תצוגות אופנה וכו'.
- ◆ סרטי אנימציה – צילום של דמויות, אביזרים וציורים.

הווידאו הוא כלי הבעה וביטוי אמנותי שדרכו נחשף המטופל, באמצעות יצירת סרט, בדרך עקיפה ולא-מאיימת, לחלקים של הנתח-נידע בעולמו הפנימי. באמצעותו ניתן להגיע לשחרור ולפזיקן רגשי קטנטי, להארה (insight) ולתובנות, המאפשרות ליצור שינוי בהרגשתו של המטופל ובהתנהגותו.

הווידאו משלב בתוכו לפחות שלושה תחומי אמנות: תסריט, צילום ומשחק דרמטי. קיים בו מרחב מצולם שיכול להכיל את כל צורות הביטוי האמנותי.

שיטת הטיפול הקבוצתי בוידאו פותחה לפני שנים מספר על-ידי "ילדים – המועצה לילד החוסה" באחת מפנימיות הרחוקה. שיטה זו מתאימה

השלבים הכרוכים בהכנות לסרט

1. בחירת במאי;
2. בחירת מסגרת הביטוי - סרט, תכנית טלוויזיה ועוד;
3. חיבור תסריט;
4. בחירת אמצעי המדיה האמנותיים - משחק, ריקוד, מוזיקה ועוד;
5. חלוקת תפקידים לצוות המכין את הסרט ולשחקנים.

העקרונות המלווים את הכנת הסרט

1. התפקידים מתחלפים ברוטציה: הבמאי והצלם מתחלפים בכל מפגש כדי למונע היררכיה בין מטופלים "חשובים" יותר ובין מטופלים חשובים פחות. לכל אחד ניתנת הזדמנות שווה להשפיע על הסרט המשותף ולהוכיח את יכולתו.
2. את הסרטים מצלמים המטופלים, האחראים לכל תהליך הבחירות בשלבים של ההכנות לסרט בהנחיית המטפל.
3. אין כתיבה של תסריט מפורט, אלא רק שלד כללי, הקורם עור וגידים תוך כדי המשחק הספונטני בזמן הצילומים.
4. צילום תיעודי: צילום של העשייה מאחורי הקלעים, הכוללת את הדינמיקה הבין-אישית בעת ההכנות, החזרות וצילום הסרט - על-ידי המטפל.

החלקים המרכיבים כל פגישה

1. "שיחה חופשית": המטופלים משוחחים על חוויות שעברו ומעלים נושאים ותכנים לעיבוד קולנועי.
2. הכנות לצילומים: קבלת ההחלטות הכרוכות בהכנת הסרט ועריכת חזרות.
3. צילום.
4. צפייה בקטעים שצילמו המטופלים והמטפל.
5. סיכום הפגישה: התייחסות מילולית לצפייה, לדינמיקה הקבוצתית ולחוויות המרכזיות שעלו בפגישה.

היתרונות של הטיפול בווידאו

1. **פיתוח מיומנויות של עבודת צוות:** מדיום הקולנוע מותנה בעבודת צוות. אנשי הצוות אחראים למה שקורה מאחורי הקלעים של ההתרחשות הקולנועית. הם מגבשים רעיון, בונים את שלד העלילה, ממלאים תפקידי במאי, צלם וכו' ומשמים כשחקנים. בלי עבודת הצוות לא ייתכן קולנוע ולא ייתכן טיפול בווידאו. שני מוקדי העשייה של עבודת הצוות וההתרחשות הקולנועית נעים במסלולים שונים, אך סמוכים ומשיקים זה לזה, ויוצרים מערכת יחסים הדדית. שניהם מעוררים תהליכים נפשיים רבי-עוצמה אצל היחיד ואצל הקבוצה. יחסי הגומלין הנוצרים בין שני המוקדים מעצימים את התהליכים הנפשיים התוך-אישיים והבין-אישיים ומקדמים הפנמה ומודעות.

2. **מסגרת ברורה ושמורה:** מסגרת זו מאפשרת למטופלים להיפגש עם תכנים פנימיים שלהם בדרך השלכתית ולא מאיימת. סרט קולנוע הוא יצירה קסומה-שנחווית כמנותקת מן המציאות ולכן מאפשרת לגעת בלי חשש בחומרים רגישים של המציאות. המרחב "שבין" "אקשן" - תחילת הצילום, לבין "קאט" - סיום הצילום, הוא מרחב מוגדר שנחווה כמרחב מוגן. כפי שאמרה מטופלת: "בווידאו נכנסים לעולם אחר שמותר להיות בו הכול. אתה יכול להיות מי שאתה רוצה: איש רע, זקנה, תינוק, אפילו הומו...".

*סרט קולנוע הוא יצירה קסומה
שנחווית כמנותקת מן המציאות ולכן
מאפשרת לגעת בלי חשש בחומרים
רגישים של המציאות*

3. **רצף והמשכיות:** המדיום הקולנועי מעצם טבעו מאפשר עבודה ברצף. גם כשיש הפסקה בצילומים היא אינה מתבטאת בסרט. האפשרות להפסיק את צילום הסרט, להתבונן בו ולהמשיכו לאחר מכן בדיוק מאותו מקום, יוצרת תחושת רצף התובע מהמטופל להמשיך להתמקד באותם תכנים ומוטיבים ולהעמיקם כתהליך של עיבוד פנימי, דבר המעצים את התהליך הטיפולי.

4. **הנצחה:** כל החומר המצולם קיים, ולכל מטופל יש קלטת אישית משלו ואפשר

לצפות בה שוב ושוב. ההנצחה מעניקה ממד של עומק, תוקף ומשמעות למה שהתרחש בטיפול. הצילום הכפול - צילום היצירה האמנותית והצילום התיעודי של התהליך, היוצר "סרט בתוך סרט" - מנציח את הרבדים הרבים. הוא מאפשר להתבונן ברבדים אישיים ובין-אישיים ולעבדם. המטופל אינו יכול להתכחש לתכנים שעל המרקע, המקבלים נוכחות וחיים משל עצמם. ההרחקה מאפשרת לו לחיות אתם בשלום.

*המטופל אינו יכול להתכחש לתכנים
של המרקע, המקבלים נוכחות וחיים
משל עצמם. ההרחקה מאפשרת לו
לחיות אתם בשלום*

5. **לגיטימציה לספונטניות ולאלתור:** ניתוב העשייה האמנותית היצירתית לכיוון הספונטני יוצר אצל המטופל עמדה חיובית כלפי יצירתו. אין פער מאכזב בין התכנון לבין התוצר המוגמר כפי שקיים בעשייה מתוכננת. הגישה הבסיסית אינה שיפוטית או ביקורתית, אלא מאפשרת ותומכת: הכול נכון וטוב! הדבר תורם לביסוס חוויית ההצלחה ותחושת היכולת של המטופל, ומסייע לו להשתמש בספונטניות ובאלתור גם מחוץ לחדר הטיפול בפתרון בעיותיו ובהתגברות על קשייו.

6. **חווית הצלחה, חיזוק כוחות אגו, העלאת דימוי עצמי וסיפוק צרכים:** תהליך היצירה הקבוצתי מאפשר חווית הצלחה, תחושת יכולת, גאווה וחיזוק כוחות אגו התורמים לשיקום האישי. עצם ההשתייכות לקבוצת וידאו מעניקה תחושה אליטיסטית וגאוות יחידה. העיסוק ב"עולם הקולנועי", המזוהה עם כוח, פרסום, הצלחה ואבק כוכבים, מעלה את הדימוי העצמי של המטופל. עושר אפשרויות הצילום, הנובע מהשכלול ומההתפתחות הטכנולוגית, מסייע בהעצמת דמותו. הוא יכול למשל לראות עצמו על מרקע בתצלום תקריב (close-up), דבר המעניק לו תחושת האדרה ועוצמה.

למטופל המתבגר ניתנת הזדמנות להתנסות בדרך לגיטימית ומבוקרת בהחלפת פרסונות ולערוך היכרות מחודשת עם עצמו בגלגולי

הקולנוע שהיא תחום אמנותי ייחודי, והשני - המסגרת הטיפולית. השיטה המובנית עם העקרונות המנחים יוצרת דינמיקה פנימית ייחודית המשליכה על יחסי מטפל-מטופל, יחסי המטופלים בינם לבין עצמם ויחסים בינם לבין התוצרים - הסרט והקלטת האישי. ממנה נגזר כל התהליך הטיפולי.

מקורות

אונגר, ר' (1991). **קולנוע ופילוסופיה**. תל אביב: הוצאת דביר.

אוקלנד, ו' (1992). **אשנב לנפש**. חיפה: נורד.

בארט, ר' (1988). **מחשבות על צילום**. ירושלים: כתר.

בין, ו' (1992). **התנסויות בקבוצות**. תל אביב: הוצאת דביר.

כסלו, ע' (1999). **הוידאו - ראי הנפש**. תל אביב: הוצאת ילדים - המועצה לילד החוסה.

Cramer P. (1995). Identity, narcissism and defence mechanism in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, 29.

Josselson R. (1980). Ego Development in Adolescence. in: J. Adelson (ed.), *Handbook of Adolescence Psychology*. New York: Wiley.

תוצרים. עם זאת, היא מסייעת לפיתוח יכולת דחיית סיפוקים עד לתוצר הסופי - הסרט, שמשך זמן הפקתו תלוי בסבלנותם של המטופלים.

לסיכום

הובא כאן על קצה המזלג תיאור של שיטת טיפול קבוצתי בוידאו, המתאימה מאוד לעבודה עם בני נוער. המטרות והיעדים דומים לאלה של טיפול בכלל ושל טיפול באמנויות בפרט. עם זאת, יש שני מתווכים ייחודיים: הראשון והעיקרי הוא הוידאו - אמנות

השונים בשלב החיפוש העצמי המקובל כל-כך בגיל ההתבגרות. המטפל רואה במטופל בוגר אחראי ומפקיד בידיו ציוד יקר, דבר המסייע אף הוא לחיזוק כוחותיו ולהעצמתו.

תהליך הפקת הסרט מחייב, נוסף על התחברות לעולם הפנימי, גם שמירה על קשר עם המציאות החיצונית - יוזמה, כושר ארגון, ריכוז ומיתון תגובות.

אחד היתרונות של שיטה זו היא האפשרות להגיע לסיפוק מייד, הנחוץ כל-כך למטופלים, כי בסיום כל מפגש טיפולי יש

בזכות הצוות האמריאלי להתראשות
קולנועית מאחורי הקלעים מעוררת
תהליכים נפשיים רבי-עוצמה אצל
היחיד ואצל הקבוצה

ריקוד ובחול באוכלוסיות פאותגרות

יוסי גבריאל, מנהל אמנותי

במהלך עבודתי רבת השנים ככוריאוגרף נפגשתי עם קבוצות רבות של רקדנים המורכבות מאוכלוסיות שונות. במהלך החזרות נתקלתי לעתים בקשיים שהפריעו לי ליצור דינמיקה חיובית ועילה: מצבי רוח משתנים, יכולת ריכוז נמוכה, הפרעות חיצוניות שהסחירו את תשומת הלב ועוד דפוסי התנהגות המאפיינים קבוצות מאותגרות. כדי להשיג את המטרות שהצבתי בפני הלהקות, גאלצתי למצוא דרכים שונות כדי להניע רקדנים בעלי שאיפות נמוכות ודימוי עצמי נמוך, חסרי ביטחון עצמי וחסרי יכולת התמדה. לעתים קיבלתי דיווחים ממנהלות בתי הספר והמחנכות שרקדנים אלה מתקשים מאוד בלימודים וקיימות אצלם בעיות משמעת חמורות, עד כדי כך ששקלו להוציאם מהמסגרת שבה היו. למרות כל הקשיים הנדונים, רקדנים אלה לא נפלו ביכולתם התנועתית מרקדנים אחרים.

לאורך כל השנים היה ברור שהבעיה השכלית של חניכים מתקשים (מקופחים חברתית ותרבותית) אינה בעיה גנטית ולכן היא הפיכה. פרנקשטיין הגדיר אותם ב-1971 כ"בעלי פיגור משני", מה שהיום נקרא "פיגור סביבתי". בפיגור מסוג זה כוחן של ההתנסות ושל ההתניה הסביבתית רב מאוד:

◆ **בעיות כלכליות:** מצב כלכלי קשה מביא לאווירה ביתית מתוחה ומייאשת, תשומת לב לא מספקת של ההורים, שאם כבר קיימת יש בה היבטים לא נעימים.

◆ **חסך בגירויים:** חוסר בגירויים, חוסר הזדמנויות לטיפול חזותי בעצמים מגוונים והעדר אינטראקציה מילולית במשפחה – מרגילים את הילד לחוסר קשב, דבר המשפיע במישרין על הזכירה ועל היכולת לקלוט גירויים חדשים.

◆ **קיפוח תרבותי:** קשיים בהסתגלות לתרבות חדשה הזורשת שינוי מעמיק באישיות האדם, מביאים לתסכול רב ולתחושת קיפוח.

◆ **בעיה לשונית:** באוכלוסייה מאותגרת, השיחות הישירות של ההורים עם ילדיהם מעטות יחסית ועל-פי-רוב הן מצמצמות להוראות קצרות ולפקודות סמכותיות.

חניכים מאותגרים מגיעים למערכת החינוך עם ליקויים וקשיים וחווים מדי יום חוויות שליליות. התנסות שלילית זו עלולה ליצור מרדנות כלפי הלימודים וכלפי התרבות בכלל, ולגרור לנשירה מהמסגרת החינוכית, לשוטטות, ואף לעבריינות.

לאורך השנים האמינו חוקרים שבעיית האוכלוסייה המאותגרת היא הפיכה, וכל חוקר הציע דרך משלו לטיפול בה. פרנקשטיין, לדוגמה, הציע לבדוד אוכלוסייה זו. אחרים ביססו שיטות הוראה ושיקום לחניכים אלה, תוך התמקדות בתחומים שבהם סבלו הילדים מחסך, וניסו לשקם דפוסי חשיבה שנתפסו כפגועים.

ללהקת מחול שעובדת דרך קבע, בהקדשת מחשבה לריקוד בין החזרות, באהבת התחום ובוויטור על דברים אחרים למענו, והחשוב ביותר: בשליטה מרחבית, הבנה מוזיקלית, יכולת תנועתית ויחסים בין-אישיים תקינים.

מחול הוא שפה, שפה בימתית שבאמצעותה הכוריאוגרף והרקדנים מספרים ומציגים נושאים וסיפורים שונים. רקדן המשתין ללהקת מחול, נדרש ללמוד שפה זו על בוריה כדי שיוכל להתבטא באמצעותה. עם בת/בן זוג צמודים ועוד מספר רב של זוגות על הבמה,

יכולת השליטה שירכשו האניכיס באמצעות המחול תעבור למסגרות ולתחומים אחרים

נדרש הרקדן לנוע במרחב תוך התאמה למוזיקה, להיות נאמן לסיפור שמאחורי הריקוד וליצור אווירה מתאימה בקרב הקהל.

צעד-צעד, איך זה קשור?

החוקר קרל פרנקשטיין הרבה לכתוב על ילדי העולים בשנות ה-50 ופיתח תאוריות שקשרו בין הישגים לימודיים נמוכים ובין נחשלות תרבותית מזרחית. היום כתביו והמושגים שהשתמש בהם שנויים במחלוקת, בעיקר בגלל התייחסותו ליוצאי ארצות האסלאם (המזרחיים).

מהו בחול?

התפיסה הרווחת לגבי תחום הריקוד, ורקדנים בכלל זה, היא שלא צריך להיות גאון גדול כדי להצליח לרקוד, אלא די בחוש קצב טוב, כי מה בעצם עושה רקדן חוץ מלהניע את גופו הקליל והגמיש לצלילי המוזיקה? אך לא כך הדבר: רקדן הוא לא מי שרוקד ברחבת הדיסקוטק כדי לפרוק מתחים של השבוע החולף; רקדן הוא אדם המקדיש עצמו לתחום הריקוד. הדבר מתבטא בהשתייכות

חדש!!! אלימות במערכת החינוך

גיליון מיוחד של כתב העת
מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית

עורכים אורחים:

פרופ' רמי בנבנישתי, ד"ר מונא חורי-כסאברי
ופרופ' רון אבי אסטור

בכירי המומחים והעוסקים בתחום כתבו על:

ממצאים מסקר אלימות ארצי; התמודדות עם
אלימות במערכות החינוך; בית הספר כזירת
אלימות; אלימות צוות כלפי תלמידים; תופעת
ההצקה בגיל הרך; ותיאור וממצאים ראשוניים
של התכנית: התנגדות לא אלימה ואלימות בבתי
הספר.

להזמנות:

עמותת "אפשר" טל. 02-6728905
פקס. 02-6728904

מחיר הגיליון 40 ₪ (הנחה להזמנה מרוכזת)

קול קורא

לפרסום מאמרים בגיליון מיוחד של "מפגש"
בנושא:

חומרים פסיכואקטיביים, סמים ואלכוהול, והימורים בקרב ילדים ובני נוער

יתקבלו מאמרים עיוניים, מחקרים עדכניים
ומאמרים העוסקים בתוכניות מניעה וטיפול (עם
דגש בהערכת תוכניות), בהיבטים קהילתיים
ובמדיניות חברתית בתחום.

לקבלת מידע נוסף ולשליחת מאמרים יש לפנות
לעורך-האורח:

פרופ' מאיר טייכמן, ביה"ס לעבודה סוציאלית,
אוניברסיטת תל אביב, תל אביב 69978
טל' 03-6407325, דוא"ל teichma@post.tau.ac.il

ניתן לפנות גם למערכת: מרים גילת,
דוא"ל mgilat@efshar.org.il טל. 02-6728905
עמותת "אפשר" ת.ד. 53296 ירושלים 91531

מועד אחרון להגשת המאמרים: 30.9.2006

הגיליון המיוחד יפורסם בשנת 2007

כחוקר הצעתי להגיע אל חניכים אלה דרך תחום ספציפי שהם טובים בו. כבר בשנת 1969 מצא החוקר מינקוביץ בקבוצות אלו גילויי ספונטניות, יצירתיות ואינטליגנציה אמנותית. כיוון שלשונו של החניך המאותגר דלה, הוא מרבה להביע את רגשותיו בתנועות ובהבעות פנים, כלומר להתבטא באמצעות הגוף. לכן הכותב נוטה לראות תכונה זו כחזקה וכחיובית אצלם. לחניכים אלה יש יכולת מוטורית שאינה נופלת מזו של חניכים אחרים, כך שלימוד המחול הוא פיתוח והבניה של יכולת שכבר קיימת.

כאשר ניגשתי לחקור את תופעת הרקדנים "הבעייתיים" בשנת 1997, התברר לי שחוקר בשם האוורד גרדנר הגדיר מחדש בשנת 1996 את מושג "האינטליגנציה". הכותב נחשף לכל נושא ריבוי האינטליגנציות, ומיד התבהר לו שאפשר לקדם חניכים אלה בכל התחומים האפשריים באמצעות האינטליגנציה התנועתית, שהיא מפותחת מאוד אצלם. הנחת הכותב הייתה, שיכולת השליטה שירכשו החניכים באמצעות המחול, תעבור למסגרות ולתחומים אחרים.

ואכן, כבר במהלך המחקר נתקבלו דיווחים, מכל הגורמים הקשורים לחניכים אלה ואף מהחניכים עצמם, שחלים אצלם שינויים קיצוניים. בסיכום המחקר הוכחתי שהחניכים התקדמו בתחומים האלה:

◆ **בתחום ההכרתי (קוגניטיבי):** כמות הידע עלתה, דפוסי החשיבה השתנו, הזיכרון והתפיסה השתפרו.

◆ **בתחום הרגשי:** הביטחון העצמי עלה באופן ניכר, הייתה הצפה של תחושות חיוביות, מוטיבציה גבוהה נצפתה בביורו, ובלטו תחושת נוחות ודימוי עצמי חיובי.

◆ **בתחום החברתי:** היחסים הבין-אישיים השתנו לאין ערוך, הפופולריות בקרב הסובבים גאתה, הסטטוס החברתי התחזק, הועלו יוזמות חדשות, חוש ההומור ותחושת השייכות למסגרת התחזקו באופן ניכר.

בקשר לגוף, הקואורדינציה השתפרה, השליטה הפיזית גברה, ונצפו ערנות וחיוניות פיזית מאז תחילת התהליך.

ייתכן שיש גורמים נוספים שיכולים להסביר את השינויים שחלו בחניכים, שאינם קשורים בהכרח לפעילותם המוטורית או ליכולתם התנועתית, אך כיוון שהמחקר התמקד במשמעות האינטליגנציה התנועתית, לא דנתי בגורמים נוספים.

כאמור, החניכים המאותגרים מגיעים מסביבה חסוכה ותפקידנו לחשוף אותם לתחומים המבוססים על אינטליגנציות שונות הקיימות אצלם, לעורר אצלם דברים שהם בדרך כלל מתנגדים לקבל במסגרת החינוך הפורמלי, ולתת להם במה להביע יכולות חדשות ולא מוכרות להם. על סמך מחקר זה, הכותב מציע לגופי החינוך בארץ לקיים שיעורי מחול בכל יום, בסגנונות שונים. מתוך שיעורים אלה כדאי להקים קבוצה ייצוגית אחת עם שאיפות לצאת החוצה: לבמות מרכזיות, לתכניות טלוויזיה, לייצוג בחו"ל ועוד. במסגרת השיעורים יתחבר כל אחד לסגנון ש"דבר" אליו, ואילו בלהקה הייצוגית תהיה עליית מדרגה, עם חינוך למציאות ולהצבת מטרות גבוהות. כך נביא את החניכים להתמיד ולהגיע למסגרת החינוכית, לחזק אצלם את תחושת השייכות למסגרת ולהחזיר להם את הנעורים, ומכאן השמים הם הגבול.

נותרים ותקשורת ספרות מופלצת בנושא טיפול באפנויות

אפנות יצירתית בעבודה קבוצתית. קמפבל, ג' (2004). קריית ביאליק: אח.

הספר מהווה מדריך שימושי עבור אנשי מקצוע העובדים באמנות בתחומי הטיפול והחינוך, ועבור המתעניינים ביישום הטכניקה של יצירת דימויים בעבודתם. הוא מסביר איך לתכנן, ליצור, לנהל ולפתח אמנות ומגוון רחב של קבוצות מבוססות-תרפיה באמנות. המדריך בוחן טווח רחב של טכניקות בסיסיות שאותן אפשר להתאים לעבודה עם ילדים או עם מבוגרים, הכולל יותר ממאה תרגילים, דוגמאות והסברים על חומרים ומשאבים, וכן תיאור פעילויות כמו ציור, צביעה, קולאז' ופיסול, תוך התייחסות ליחסים, לרגשות, לתרבויות, לרוחניות ולטקסים.

פעילויות יצירתיות בעבודה קבוצתית. היקסון, א' (2004). קריית ביאליק: אח.

הספר מציג גישות ושיטות פעולה שונות (פורום, דימוי, משחק, תרגילים, פסיכודרמה, טקס); תרגילים ורעיונות לצורך עבודה קבוצתית המטפחת מודעות, יכולת ופוטנציאל לשינוי; תרפיות נלוות המכילות מרכיבים של פעולה, וכלים להערכת קבוצת העבודה.

בחול ותנועה יוצרת בעבודה קבוצתית. פיין, ה' (2004). קריית ביאליק: אח.

מדריך מעשי ורב-דמיון שמסייע להנחות מפגשים קבוצתיים יעילים ומהנים. בספר 180 פעילויות חדשות וממריצות לתנועה יצירתית ולמחול בלוויית יעוץ מעשי ויעיל על האופן שבו יש להכין ולהעריך את התכנית, דוגמאות של מפגשים וקווים מנחים.

הבנת ציורי ילדים. מלקיודי, ק"א (2004). קריית ביאליק: אח.

נוסף על ההיבטים ההיסטוריים והתיאורטיים ניתנות בספר זה אפשרויות לפירוש ציורים מהיבטים שונים כגון: התפתחות, תוכן רגשי, בין-אישי, גופני ורוחני, מתוך הבנת ההשפעות שיש להקשר שבו נעשו הציורים. הספר מציג הדרכה מעשית המסבירה איך לעזור לילדים בתהליך הציור, אילו שאלות לשאול ומתי לשאול אותן, וכיצד לעזור לילדים שיש להם התנגדות לציור.

פוטנציאל הריפוי של כתיבה יצירתית, לכתוב את עצמי. בולטון, ג' (2003). קריית ביאליק: אח.

פרקי הספר כוללים תכנים אלו: כתיבה מרפאת, כתיבת יומן, צעדים ראשונים, שימוש בדימויים, חלומות, שירה, דמיון וכתיבת אוטוביוגרפיה, כתיבה בקבוצות, כתיבה בעקבות חוויית טראומה, כתיבה במרפאה, בבית החולים, בהוספיס, בכלא, בבית האבות.

התרחקותה של נגישות ההתנסות באפנות בלפידה הבית-ספרית. איליה, ד' (2005). "נפש" 19, עמ' 157-162.

מההדרכה המקצועית והשיטתית שהכותב מביא ושיש בה כדי לסייע לעובד החינוכי או הסוציאלי ביישום רעיון עצמאי.

חדש על המדף

ספר הפרוייקטים – חדש ומבטיח

"אסופה זו טומנת בחובה את תבונת השטח ומביאה את מיטב ההתחדשות והיצירה של העובדים. פיתוח פרויקטים, דוגמת אלה המובאים בספר, הוא עדות להתחדשות ולצמיחה של השירות, אשר מחויב להתכוון לצרכים המגוונים של בני הנוער והצעירים ורואה ערך רב בהפצת הידע המקצועי שנצבר בעבודת השטח" – כך טלי יוגב, ממלאת מקום מנהל השירות לנוער ולצעירים.

את הספר הוציאה לאור עמותת "אפשר" בשיתוף עם השירות לנוער וצעירים במשרד הרווחה. שמואל דגן, יו"ר עמותת "אפשר": "העמותה גאה להוציא לפועל את יוזמתה לכתיבת 'ספר הפרוייקטים', תוך שיתוף פעולה מלא ומתמיד עם האגף לנוער, צעירים ושירותי תקון במשרד הרווחה, בראשותו של מנחם וגשל".

מערכת הביטאון ממליצה לכל איש מקצוע הרוצה להעצים את יכולותיו, להחזיק את הספר הזה קרוב אליו.

מחיר הספר – 50 ₪. להזמנות נא לפנות לעמותת "אפשר".

"ספר הפרוייקטים – יוזמות ופרוייקטים בשדה העבודה החינוכית-סוציאלית" הוא ספר חובה לכל עובד סוציאלי, מנהל פנימייה, מטפל ומדריך בקהילה. הספר, כשמו כן הוא, מציג יוזמות ופרוייקטים בשדה העבודה החינוכית-סוציאלית. מגוון התכניות כולל נושאים כגון כישורי חיים, מניעת אלימות וניצול מיני, תרבות הפנאי, נופש, תרבות, אמנות ועוד.

אך לא רק תכניות יש בספר. ד"ר חזי אהרוני, עורך הספר, מביא בפני הקורא פרסום ראשון מסוגו המסביר כיצד יש לכתוב הצעה לפרוייקט חינוכי או חברתי, כיצד להגיש את ההצעה לגופים ולארגונים העשויים למצוא בו עניין ולהביא למימושו, כיצד להשיג כספים ומשאבים, וכיצד להוביל את הפרוייקט משלב הרעיון והחשיבה אל שלב הכתיבה וההגשה ולהוציאו לפועל.

הספר מביא תיאור וסקירה של 66 פרויקטים נבחרים. האוחז בספר זה יוצא נשכר הן מהפרוייקטים הבנויים והמוכנים להפעלה והן

פניפיות היום של הפינהל לחינוך התיישבותי, פניפיותי ועליית הנוער

ד"ר עדנה קלין, מפקחת על פנימיות ומרכזת את תחום פנימיות היום במינהל לחינוך התיישבותי,
פנימייתי ועליית הנוער משרד החינוך

פטרות פניפיות היום

- ◆ סיפוק צרכים בסיסיים כגון מזון, בריאות והשגחה;
- ◆ קידום בלימודים – שיפור בהישגים והעלאת המוטיבציה ללמידה;
- ◆ שיפור התפקוד החברתי-השרשת הרגלים והתנהגויות להשתלבות חברתית;
- ◆ העשרה ופיתוח כישרונות אישיים;
- ◆ תמיכה נפשית בחניך ובמשפחתו.

*בני הנוער נשארים בסביבתם הטבעית, באיך משפחתם
ובקהילייתם, אך זוכים לעזרה שבאה לאספק את ההורה והילד;
ולפתור בעיות ארבים מבני הנוער פנימייתי היום מהווה
"קשר הצלה" אחרון לפני הוצאתם מהבית*

בבוקר עד ערב מדי בוקר מוסעים חניכי פנימיית היום ממקום מגוריהם לבית הספר במקום החינוך. הם שוהים שם עד אחר הצהריים. לפחות פעמיים בשבוע הפעילות ממשיכה גם בשעות הערב, כולל ארוחת ערב. את ארוחת הצהריים החמה, המוגשת כל יום, אוכלים בחדר האוכל של הפנימייה, יחד עם החברים, חניכי הפנימייה. בסוף היום מוסעים החניכים לביתם, בהסעה שמארגן מקום החינוך.

חניכי פנימיית היום הם קבוצה חברתית ייחודית. זוהי קבוצה קטנה שחברים לא יותר מ-25 – 30 נערים ונערות. לכל קבוצה מדרך חברתי מקצועי, הדואג לכל חניך וחניכה ואחראי לגיבוש החברתי. לרשות החניכים עומדים גם שירותים פסיכו-סוציאליים במקרה הצורך ומתקנים נוספים של הפנימייה – מרפאה, מתקני ספורט ובמקרים מסוימים – מכבסה.

כדי לאפשר פעילות של הקבוצה במתחם מסודר, עומד לרשותה, נוסף על המתקנים הציבוריים של מקום החינוך, מועדון ובו ריהוט נוח ונעים, מחשב, טלוויזיה ווידאו, משחקיה, מקרר ועוד. כמו כן, במועדון מסופקים מצרכים באופן שוטף, כגון משקאות קרים וחמים, עוגיות, פירות ועוד.

*בפנימיית היום נמצאים בני נוער בסיכון על
רקע של עוני, אבטלה, עבריינות, גירושין,
יתמות, אד-הוריות, אליייה, ואינם מצויינים
בחינוך פנימייתי אלכ*

פנימיית היום היא מסגרת חינוכית המשלימה את התהליך החינוכי שעוברים החניכים בבית הספר. זוהי מסגרת לימודית, חינוכית וטיפולית תומכת לשעות אחר הצהריים והערב, הממלאת צרכים של בני נוער מתבגרים, שאינם נענים במסגרות אחרות, בבית או בקהילה. בני הנוער נשארים בסביבתם הטבעית, בחיק משפחתם ובקהילתם, אך זוכים לעזרה שבאה לחזק את ההורה והילד ולפתור בעיות הנובעות מקושי בתפקוד של ההורה, של הילד או של שניהם גם יחד, תוך שיתוף פעולה הדוק עם ההורים. לרבים מהם מסגרת זו מהווה "קשר הצלה" אחרון לפני הוצאתם מהבית.

33 פנימיות היום של המינהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער, שבהן מתחנכים כ-900 נערים ונערות, שוכנות בתוך מסגרת פנימיית מלאה, בכפרי נוער, ישיבות ואולפנות. כך אפשר לנצל את המשאבים הקיימים במוסד החינוכי-הפנימייתי למען בני נוער הנזקקים להם ומתגוררים בקהילה סמוכה.

פי הם הפתחנכים בפניפיות היום? אוכלוסיית היעד של פנימיית היום היא בני נוער שהפרופיל שלהם מתאים לפנימייה, אך אינם מעוניינים בחינוך פנימייתי מלא. מדובר בפוטנציאל סיכון על רקע של עוני, אבטלה, עבריינות, גירושין, יתמות, חד-הוריות, עלייה ונסיונות אחרות. בדרך כלל הם סובלים ממצב סוציו-אקונומי קשה, סביבת מגורים דלה ובעייתית שיש בה סיכון לשוטטות ולעזובה, תפקוד הורי לקוי או חסר, חוסר השתלבות בלימודים ובחברה וכיו"ב. פנימיית היום נועדה לצמצם את גורמי הסיכון, לטפח את בני הנוער, לתמוך בהם ולקדם לקראת העצמה אישית והשתלבות מוצלחת בחברה הישראלית.

פה פקבלים בפנימיה? מלבד סיפוק הצרכים הבסיסיים של מקום ומזון מעניקה פנימיית היום לחניכיה את הדברים האלה:

קידום לימודי: הדרכה בהכנת שיעורי בית ותמיכה בלימודים לצורך שיפור ההישגים, צמצום פערים והתקדמות. קיים רצף בין הנלמד בבית הספר לבין הקידום הלימודי אחר הצהריים.

העשרה תרבותית וערכית: פעילויות חברתיות וחוגים במגוון רחב, מהם ייעודיים לחניכי פנימיית היום ומהם של הפנימייה, שבהם משולבים חניכי פנימיית היום. החניכים משתתפים גם בפעילויות העשרה נוספות של מקום החינוך, כמו להקות זמר ומחול, טיולים, טקסים ואירועים. חניכי פנימיית היום מוזמנים להכיר את חיי הפנימייה ולחוות את המשמעות שלה בעצם שהותם במקום החינוך במספר שבתות בשנה.

חיזוק הקשר עם המשפחה: אחד הדגשים המושמעים בפעילותה של פנימיית היום הוא הקשר עם ההורים. היתרון בפנימיית היום הוא

שחניכיה מתגוררים קרוב למקום החינוך. ההורים מוזמנים להשתתף בפעילויות בפנימייה, כמו למשל בחגים ובאירועים, תורמים בתחומים שבהם יש להם יכולת לתרום, מעודכנים על-ידי הצוות בכתב ובעל-פה לפחות אחת לחודש במצבם הלימודי והתפקודי של ילדיהם, ובמקרה הצורך הצוות עורך ביקורי בית.

יחס אישי ומקצועי: המינהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער מקפיד על מקצועיותם של אנשי צוות ההדרכה. הצוות מקבל הדרכה ותמיכה הן במקום החינוך והן בסדרת השתלמויות לאורך השנה. חניכי פנימיית היום זוכים ליחס אישי קרוב ולתשומת לב מרובה. הסטנדרטים הנדרשים ממקום החינוך להפעלת הפרויקט גבוהים ומאפשרים פעילות ברמה גבוהה ומקדמת. חניכי פנימיית היום, גם בחוויה האישית שלהם, הם חלק מהוויית כפר הנוער בכלל והפנימייה בפרט. הם מגיעים להישגים יפים בתחום הלימודי ובתחום ההתנהגותי. במקרים רבים חל שיפור ביחסים בין החניכים להורים ואף ניכר שיפור בתפקוד ההורים.

השואה דרך הפוסיקה היוזנית

יהודה שמש, עובד סוציאלי רכז נוער וצעירים במצוקה, מחלקת הרווחה בית שאן

◆ סיוע בתפקוד נורמטיבי בחברה ובמציאת תעסוקה, והעלאת המוטיבציה להתגייס לצה"ל.

פוזיקה יוזנית כגירוי ללימוד השואה הניסיון להקנות לצעירים ולבני הנוער את נושא השואה בדרכים המקובלות, נתקל בתחילתו בהתנגדות ובחוסר היענות. הדבר נבע בעיקר מהעומס הנפשי הגדול שנושא זה הטיל על הנערים ומרתיעה ממנו. כדי להביאם ללמוד נושא חשוב זה היה צריך למצוא גישה ישירה, רכה יותר ולא מאיימת.

הרעיון היה לגרות את הצעירים דרך המוזיקה היוזנית, שאהובה על רובם, כולל שירים ששר יהודה פוליקר ביוזנית, עד תקליטו "אפר ואבק", העוסק בנושא השואה. גישה זו נועדה להנחיל את מורשת השואה בדרך שונה מהמקובל, ולכן התקבלה אצל המטופלים ביתר קלות ואף הצליחה לקרבם לנושא. הפרויקט נבנה במתכונת דומה ל"מצעד החיים" לפולין, רק שהסיוע נערך בסלוניקי, יוון, בשיתוף הקהילה היהודית.

חברי הקבוצה בפרויקט השתתפו צעירים ובני נוער במצוקה בני 17-23, המטופלים במסגרת "נוער וצעירים", ואשר לא למדו כלל את נושא השואה או לא התעמקו בו. הם הגיעו ממשפחות קשות יום, בעלות היסטוריה של מצוקה קשה, נשרו מהלימודים בשלב זה או אחר (בריחה משיעורים ומבית הספר ושוטטות), חלקם מעורב בעבריינות (גנבות, התפרצויות, סמים), וחסרה להם המוטיבציה לתרום לחברה ולהתגייס לצה"ל.

הכנה לסיור בתחילת התהליך השתתפו 23 בני נוער, אך כשהקבוצה התייצבה והחל השלב הלימודי-חוויתי, שדרש רצינות, אחריות ועבודה עצמית, נותרו בה רק 12 משתתפים. נוסף על החומר ההיסטורי שנלמד והועבר על-ידי הכותב, הוקרנו סרטי קולנוע ("ניצחון

לפני כשנה החל לפעול פרויקט ייחודי להקניית נושא השואה לצעירים ונוער במצוקה. הפרויקט פותח לאחר התייעצות ומפגשים עם מר אריה דרזי, מנהל היחידה לנוער וצעירים בעיריית חיפה, שערך פרויקט דומה וסייע רבות לפיתוחו - ועל כך מגיעות לו רוב תודות.

תחילה היה צריך לבדוק האם יש צורך בפרויקט מסוג זה והאם תהיה היענות מצד אוכלוסיית היעד: התהליך קשה וממושך, המשתתפים מחויבים להגיע פעם בשבוע בשעות הערב למפגש של שלוש שעות, לעמוד בזמנים, לדון בנושאים עם חברי קבוצה שאין ביניהם קשרים חברתיים משמעותיים, ועוד.

במהלך המיון התברר שרוב המשתתפים סובלים מחוסר ידע משועשע בנושא וחלקם רחוקים ממנו רגשית ומנטלית, כפי שהתבטא אחד המטופלים: "למה צריך לעניין אותי שהרגו אשכנזים?". לא היה ספק בנוגע לצורך בפרויקט, אך היה עלינו למצוא גישה חדשנית ומעניינת שתגרה את הצעירים ללמוד את הנושא. תהליך המיון של בני הנוער היה ארוך ומייגע. יש לציין, כי אותו צעיר בעל ההתבטאות המזעזעת, שינה תוך כדי התהליך לחלוטין את גישתו ואת תפיסתו ובסופו של דבר היה בין המובילים והתורמים בקבוצה.

הבטרות הפרויקט נועד לאפשר לבני נוער במצוקה ללמוד את ההיסטוריה של השואה תוך התמקדות בשואת יהודי סלוניקי. הלימוד נעשה באופן חדשני וישיר, תוך החדרת הזיקה של מורשת העם היהודי. המטרות העיקריות היו:

◆ פיתוח מיומנויות חברתיות וחיזוק ערכים;

◆ העלאת הדימוי העצמי;

◆ הקניית הרגלי למידה, התמדה והעצמה אישית;

◆ רכישת השכלה בנושא;

חברי הקבוצה עם ניצול השואה מר היינץ קונוי, שסיפר את קורות הקהילה לפני השואה ואחריה וכן את סיפורו האישי. בתום השיחה ביקרה הקבוצה במוזיאון היהודי, ולוותה על-ידי מנהלת המוזיאון, שנתנה הסבר מפורט על תולדות היהודים בסלוניקי מאז היווסדה.

שבת בסלוניקי ערב שישי היה הערב המרגש ביותר בסיוור לסלוניקי. הקבוצה הגיעה לבית הכנסת והתקבלה על-ידי אנשי הקהילה והרבנים - הרב אליהו מיוון והרב שטרית (רב מישראל, המשמש בקהילה שנים מספר) בחום, ובאהבה ובהתרגשות גדולה. חברי הקבוצה התרגשו עד דמעות מהתפילה ומקבלת הפנים. לאחר התפילה התקיימה שיחה עם הרבנים ועם אנשי הקהילה בנושאי יהדות, כשרות, שמירת שבת ואנטישמיות. בסיום המפגש הוגש לרבנים שי מהודר, והם קיבלו אותו בהתרגשות רבה. הרב המקומי ובני ביתו הצטרפו לקבוצה לארוחת ליל שבת שהייתה מלווה בשירה ובריקודים.

הבשך הסיוור ביום ראשון טסה הקבוצה לאתונה והגיעה לבית מלון באזור המסוכן ביותר בעיר - ליד כיכר אומוניה שם מרוכזים עובדים זרים, נרקומנים ועבריינים, כשעיקר הסכנה הייתה בשעות הערב והלילה. דבר זה חייב אותנו לנהוג במשנה זהירות, לא להתיר לאיש לצאת לבדו מפתח המלון, אפילו לקניית סיגריות. שמרנו על קשר טלפוני רציף עם סגנית השגריר וקיבלנו הנחיות ועצות שסייעו רבות להצלחת הסיוור, כמו לסייר בשעות הערב באזור מתויר יותר, בלי חשש.

עם יהדות אתונה היום האחרון יועד למפגש עם הרב הראשי של אתונה בבית הכנסת הגדול. לאחר קבלת הפנים סיפר הרב על חיי הקהילה באתונה ועל קורות היהודים בכל יוון בזמן השואה. בסיום המפגש נסעה הקבוצה למוזיאון היהודי בעיר, שם קיבלו אותה סגן השגריר, גב' סילביה, וכן מנהלת המוזיאון. חברי הקבוצה הגישו להן שי צנוע והודו בחום רב לסגן השגריר על כל מאמציה וסיועה שפתחו לפנינו דלתות רבות. מוצגי המוזיאון כמו דגמים אותנטיים של בתי כנסת חשפו את הקבוצה לחיי היהודים ביוון, תוך התמקדות בחיי הקהילה באתונה. בתום הביקור ציפתה לנו הפתעה - סגן השגריר העמידה לרשותנו אוטובוס שישמש אותנו לסיוורם בכל אתונה, עד למועד הטיסה. ואכן, הקבוצה ביקרה באתרים המפורסמים בעיר: כיכר סינדגמה - מקום מושבו של הפרלמנט, השוק המרכזי והתוסס, וגולת הכותרת - האקרופוליס. בשעת לילה מאוחרת טסה הקבוצה לארץ והגיעה לקראת בוקר לבית שאן, וכך תם ונשלם פרויקט הלימוד של שואת יהודי סלוניקי.

בסקנות וסיכום האם הושגו יעדי הפרויקט? ללא צל של ספק! סיפור גדול חל בדימוי העצמי ובהפנמת הערכים. ההוכחה הניצחת: אחד מחברי הקבוצה, בן 23, התגייס כמתנדב לצה"ל לשירות של שנה וחצי, וארבעה מתוך חמישה משתתפים שלא עבדו - עובדים כיום. לסיום, יש לנו רק מילים חמות לומר על תפקוד הקבוצה במהלך הסיוור ביוון. התנהגות הקבוצה עלתה על המצופה והיא ייצגה את בית שאן בכבוד רב. לראש העיר יש במה להתגאות. לא היה קל ללוות קבוצה זו במשך שמונה ימים ולילות, אולם החוויה הייתה שווה כל רגע.

"הרוח", "הפתרון הסופי") וסרטי תעודה ולאחר מכן התנהלו דיונים. המשתתפים חוו תהליך של דינמיקה קבוצתית: במהלך הדיונים על ערכים אוניברסליים בחן כל אחד מהם על-פי איזו מערכת ערכים הוא מתנהג בחברה. מפגש מרגש וארוך מעבר למתוכנן התקיים עם ניצול שואה יליד סלוניקי, ד"ר ז'ק סטרומזה, שסיפר את קורות חייו ועל הישרדותו באושוויץ. כמו כן יצאה הקבוצה לסמינר בן יומיים ב"לוחמי הגיטאות", שבמהלכו נחשפו וחוו את מוראות התקופה. יומיים מרוכזים אלה היו דחוסים וקשים מאוד מבחינה רגשית ומנטלית, דבר שגרם לכמה מחברי הקבוצה לפרוש מהסדנאות ומהסיוורים. יש לציין את רגישותם ואת הבנתם של כל חברי צוות ההדרכה של הסמינר. במהלך הפרויקט נוצר קשר עם בעלי תפקידים, בעיקר עם גב' נלי קפון, מנהלת מרכז ההדרכה בקהילה היהודית בסלוניקי, שדאגה לעניינים שונים ולסדר היום של הקבוצה, ועם סגנית שגריר ישראל ביוון, גב' סילביה ברלדסקי-ברוך, שסייעה רבות להצלחת הסיוור.

גיוס הכספים לטובת הפרויקט היה משימה מתסכלת וקשה מאוד. מאות בקשות נשלחו לגורמים שונים בארץ ובעולם. רבים הביעו תמיכה מורלית בפרויקט וצינו עד כמה הוא חשוב בחשיפת פן נוסף של השואה, אולם לא היה ביכולתם לסייע. בסופו של דבר גויס רוב התקציב מקרן מסוימת וכן מאיש עסקים יוצא סלוניקי. יש לציין את סיועם של המפקח המחוזי, מר אמיר הינו וגב' טלי יוגב, סגנית מנהלת השירות, בחיפוש אחר גורמים מממנים בקרנות הקשורות למשרד הרווחה.

עם ניצולי שואה בסלוניקי למסע יצאו המחבר, גב' יהודית כהן - עובדת סוציאלית נערת, ו-12 בני נוער. ביום היציאה לסיוור, 28.6.2005, בירך ראש העיר בית שאן את הקבוצה, איחל לה הצלחה והעביר באמצעותה מכתב ברכה לראשי קהילת סלוניקי והזמנה לסיוור גומלין בעיר. ראש העיר ציין שהקבוצה נוסעת כשגרירי העיר, ועל כן עליה להתנהג בהתאם.

הסיוור החל בפגישה עם ראשי הקהילה היהודית בסלוניקי, ביניהם סגן יו"ר הקהילה, מר ז'ק בן מיור, שנתן סקירה כללית על חיי הקהילה, על ההיסטוריה שלה וכן על הטרגדיה שהתרחשה בשואה. חברי הקבוצה התעניינו בחיי היומיום של חברי הקהילה, בשמירת כשרות ובאנטישמיות שסובבת את חיי היהודים. בסיום המפגש הוענקו מתנות לראשי הקהילה וכן ספר, דגל ודגלונים של בית שאן. לאחר המפגש נסעה הקבוצה עם מדריכה דוברת עברית, גב' אלגרה, לתחנת הרכבת שממנה גורשו היהודים לאושוויץ, וכן למקום שבו היה ממוקם גטו "הברון הירש", וקיבלה הסבר על התקופה. משם נסעו לבית העלמין היהודי, שבו טמון אפרם של יהודי סלוניקי, קורבנות השואה, וקבורים עצמותיהם של יהודים מתקופת גירוש ספרד שהוצאו מקברם לאחר הריסת בית העלמין הישן בידי הנאצים. חברי הקבוצה קראו לזכר הקורבנות "קדיש", "זיכור", "אל מלא רחמים" ופרק תהלים. המעמד היה מצמרר ומרגש מאוד. בהמשך נסעו לחלק אחר של העיר שבו הקימה ממשלת יוון אנדרטה לזכר הקורבנות, וכן ביקרו בכיכר אלפתריאס, שהייתה מקום הריכוז של היהודים. בתום הסיוור הלימודי יצאה הקבוצה לסיוור פנורמי בעיר.

למחרת יצאה הקבוצה לטיול למנזרים התלויים במטאורה, מתנת הקהילה, שהעמידה לרשותם אוטובוס לכל היום. ביום שישי נפגשו

נחום פינאלי, עובד סוציאלי, פנהל היחידה לטיפול בנפגעי אלכוהול והיפורים, עמותת "אפשר"

אך מעל הכול התמחתה היחידה בפיתוח תכניות-ההתערבות לנוער עולה. הפעילות בתחום זה החלה לפני שנים מספר בעידוד הסוכנות היהודית, עברה תהליך של בדיקה ומחקר מלווה והתגבשה למודל התערבות ארוך טווח לנוער עולה. לפני שנה הופעל המודל, במימון המשרד לקליטת עלייה, ב-20 יישובים ברחבי הארץ. כיום פועלת התכנית כפרויקט ייחודי בקרב בני נוער יוצאי אתיופיה והוריהם בחמישה אתרים בארץ. הפעילות, המתפרסת על פני כ-20 מפגשים, עוסקת בגיל ההתבגרות, בבעיית השימוש לרעה באלכוהול ובסמים, ובסוגיות הקשורות לקליטה בארץ.

תחום ההסברה והמניעה בא לידי ביטוי גם בימי העיון ובהשתלמויות שהיחידה יוזמת ומקיימת, ובעיקר בשלל הפרסומים שהיא מפיקה. גולת הכותרת של פרסומים אלו הוא הביטאון "הכל על אלכוהול", המתפרסם בקביעות ארבע פעמים בשנה. בימים אלו אנו שוקדים על עריכת גיליון היובל – גיליון מס' 50.

הפעילות של היחידה לטיפול בנפגעי אלכוהול והימורים מבטאת היטב את רוח העמותה ומטרותיה: עבודה עם בני נוער וצעירים, מודלים בתחום העבודה החינוכית-סוציאלית, ובכלל, פיתוח שירותי רווחה וחינוך לטובת כלל הציבור.

המעוניינים לקבל פרטים נוספים על היחידה ופעילויותיה, מוזמנים לפנות למשרד הראשי של היחידה:

עמותת "אפשר",

ת"ד 10643 | רמת גן 52005 | טלפקס: 03-6733228
דוא"ל: efsharr@netvision.net.il

בשלהי שנת 1990 הוחלט במשרד הרווחה להעביר את השירות לגמילה מאלכוהול מהמשרד הממשלתי לעמותה ציבורית כלשהי (מעין הפרטה). הבחירה נפלה על עמותת "אפשר", שעסקה ממילא בנושאי רווחה שונים ויצא לה שם של עמותה סולידית, צנועה, המתנהלת ופועלת כראוי. וכך, בתחילת שנת 1991 הוקמה במסגרת עמותת "אפשר" היחידה לטיפול בנפגעי אלכוהול, שריכזה אצלה את מרבית הפעילויות שנעשו אז בארץ בתחום הטיפול והמניעה בנושא אלכוהול.

ספק אם קברניטי העמותה העלו אז על דעתם את שעתיד לקרות. למרבתם נדמה היה שמדובר בעוד פרויקט לזמן קצוב. אלא שה"פרויקט" הזה תפס תאוצה ותוך זמן קצר הפך לפעילות הדומיננטית של העמותה, תוך שהוא מתפרס ומתפתח הן בהיקפו והן בתכניו. שנים מעטות מאוחר יותר, ביזמת העמותה ובגיבוי משרד הרווחה, נטלה על עצמה היחידה גם את הטיפול בנפגעי הימורים, תחום שאף גוף ציבורי אחר לא עסק בו קודם לכן.

המנדט העיקרי של היחידה הוא אכן טיפול בנפגעי אלכוהול והימורים. הדבר נעשה בכ-25 מרכזים ותחנות טיפוליות ברחבי הארץ, שבהם מטפלים בעת ובעונה אחת ביותר מ-2,100 משפחות. אלא שלצד המערכת הטיפולית פיתחה היחידה תכניות הסברה ומניעה, ובעיקר תכניות התערבות ייחודיות לקבוצות אוכלוסייה מיוחדות. כך, למשל, פתחה היחידה תחנות ייעוץ לבני נוער ולמבוגרים ומפעילה לשם כך גם פורום באינטרנט (באתר "תפוז"). כמו כן היא מפעילה קו חם לנפגעי הימורים (888-500-700) ומקיימת סדנאות טיפוליות לילדי מכורים באתרים שונים בארץ.

כתובת הפערכת

ד"ר חזי יוסף, מנכ"ל כפר הנוער ויצו
נחלת יהודה
רח' הבנים 12 ראשון לציון 75910
טל. 03-9569090 פקס. 03-9569159
דואר אלקטרוני:
yos61@zahav.net.il

עריכה לשונית: גילת עירון-בהר

הפערכת

ד"ר חזי יוסף – עורך ראשי
ד"ר חזי אהרוני
יהושע איילון
יורם ביטון
ד"ר עמנואל גרופר
צביקה האיזליך
ד"ר איתן ישראלי
ענת נגרי
דני פישר
לידור פרץ
ד"ר שלום שמאי
מרים גילת, רכזת המערכת

ביטאון לעובד החינוכי-סוציאלי
יוצא לאור על ידי עמותת
"אפשר"

אפשר עמותה לפיתוח
שירותי רווחה וחינוך

ת"ד 53296 ירושלים 91531
טלפון: 02-6728905/6

www.efshar.org.il